

Wenche Langfjord Mangerud
Steinar Krokstad
Eystein Stordal
Jostein Holmen

Rovdyr og helse.

Helseundersøkelsen i Nord-Trøndelag, HUNT 3
(2006-08)

Rapport

Verdal, april 2009

HUNT forskningscenter
Institutt for samfunnsmedisin
Det medisinske fakultet
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Forord

I forbindelse med planlegging av Helseundersøkelsen i Nord-Trøndelag 2006-08 (HUNT 3) ble det åpnet for tilleggsprosjekter i de enkelte kommunene. På grunn av de utfordringer Lierne kommune hadde hatt med bjørn, ble det på forespørsel fra kommunen gjennomført en spørreskjemaundersøkelse blant voksne i Lierne som deltok i HUNT 3. For å kunne ha sammenligningstall ble en tilsvarende undersøkelse gjennomført i en annen kommune i Namdal, Namdalseid.

Spørreskjemaet ble utarbeidet i et samarbeid mellom helsepersonell og ledelse i kommunene, overlege Eystein Stordal ved Sykehuset Namsos og vitenskapelig ansatte ved HUNT forskningssenter. Det ble delt ut til de som møtte fram til helseundersøkelsen og returnert per post til HUNT forskningssenter. På grunn av at noen bosatt i Flatanger kommune møtte fram til helseundersøkelsen i Namdalseid, inneholder materialet også svar for noen fra denne kommunen. Undersøkelsen ble gjennomført 27.11.06 - 11.12.06 i Lierne og 05.03.07 - 22.03.07 i Namdalseid.

Denne rapporten ble utarbeidet på grunnlag av svarene respondentene i Lierne og Namdalseid gav på spørreskjemaet vedlagt i HUNT 3. Skjemaet inneholdt et begrenset antall spørsmål om trivsel, livskvalitet og generell helse. Det vil senere bli anledning til å koble opplysningene i rovdyrundersøkelsen med andre og mer omfattende helsedata fra HUNT 3.

Målgruppe for denne rapporten er alle som er interessert i rovdyrenes påvirkning på befolkning og samfunn i utsatte områder. Det være seg politikere, administratorer, forskere og lekfolk.

Wenche Langfjord Mangerud skrev denne rapporten med veiledning fra Steinar Krokstad, Eystein Stordal og Jostein Holmen. Rapporten ble finansiert med midler fra Lierne- og Namdalseid kommune, samt forskningsmidler fra Helse Nord-Trøndelag, Psykiatrisk klinikk, Sykehuset Namsos.

Verdal, april 2009

Innhold

Forord.....	3
Innhold.....	4
Sammendrag.....	5
Abstract in English.....	6
Bakgrunn.....	7
Materiale og metode.....	10
Resultater.....	12
Oppsummering og diskusjon.....	24
Konklusjon.....	33
Referanser.....	34
Vedlegg 1. Rovdyrspørreskjemaet i HUNT 3.....	37
Vedlegg 2. Questionnaire in English.....	39
Appendiks. Teoretiske modeller.....	42
Tabeller.....	44

Sammendrag

Lierne kommune har i mange år hatt store rovdyr i nærmiljøet, og det er først og fremst forekomsten av bjørn som har reist problemstillinger som var bakgrunn for denne rapporten. Undersøkelsen ble gjennomført i Lierne med Namdalseid som referansekommune. Formålet var å se på hvordan rovdyr i nærområdene påvirker befolkningen når det gjelder næring, bruk av utmark, helse, livskvalitet, trivsel og tillit til rovdyrforvaltningen.

Den tredje Helseundersøkelsen i Nord-Trøndelag (HUNT) 3 ble gjennomført i tidsrommet 2006-08. I HUNT 3 ble et spørreskjema om rovdyr og helse benyttet blant voksne deltakere i to kommuner, Lierne og Namdalseid. I Lierne møtte 759 personer (67 %), og i Namdalseid møtte 761 personer (54 %). Av de som møtte ble spørreskjemaet om rovdyr og helse besvart av 84 % i Lierne og 89 % i Namdalseid.

Resultatene viser at det var flere i Lierne enn i Namdalseid som fikk påvirket sitt næringsgrunnlag og som hadde måttet endre næringsgrunnlaget på grunn av rovdyrene. I tillegg var det fire ganger så mange i Lierne som rapporterte at de svært ofte hadde endret bruken av utmark sammenlignet med Namdalseid. Dobbelt så mange innbyggere i Lierne rapporterte om redusert livskvalitet, redusert helse og redusert trivsel på grunn av rovdyrene sammenlignet med Namdalseid. Tilliten til rovdyrforvaltningen var lav i begge kommuner, og enda lavere i Lierne enn Namdalseid.

Ut i fra data denne rapporten bygger på ser det ut til at forekomst av store rovdyr har påvirket folk på en negativ måte i Lierne sammenlignet med Namdalseid. Både når det gjelder frykt for rovdyr, næringsvirksomhet, glede ved bruk av utmark, livskvalitet og trivsel. Det ble funnet en relativt liten direkte effekt på selvrapportert helse. Undersøkelsen bekrefter at det er tillitssvikt mellom befolkningen og myndighetene når det gjelder rovdyrforvaltningen.

Abstract in English

Lierne, a sparsely populated Norwegian rural municipality near the border to Sweden, has predatory animals in the close environment, first and foremost bear. By looking at Lierne and a reference municipality Namdalseid in the same region, the aim of this report was to see how great the impact of predatory animals was on the population's health, quality of life and well-being.

The questionnaire this report is based on, was an integrated part of a large general total population based health study, the Nord-Trøndelag Health Study (HUNT 3), carried out in 2006-08. The questionnaire, concerning predatory animals and health, was used in two rural municipalities, Lierne and Namdalseid. In Lierne 759 persons out of the total adult population attended (67 %), and in Namdalseid 761 people attended (54 %). The response rate for the questionnaire about predatory animals and health was 84 % in Lierne and 89 % in Namdalseid.

The results show that inhabitants in Lierne reported to have their business affected by predatory animals more often than in Namdalseid. In addition more people in Lierne have had to change their source of income. Regarding leisure time use of rural wilderness, four times as many reported that they very often had to change their leisure habits in Lierne. Twice as many in Lierne compared to Namdalseid reported impaired quality of life and impaired well-being due to predatory animals. The confidence in the national management of predatory animals was low in both communities, and even lower in Lierne compared to Namdalseid.

Based on these data, it seems like predatory animals have affected people in Lierne more than in Namdalseid regarding fear, business, leisure time use of rural wilderness, quality of life, well-being and confidence to the national management of predatory animals.

Bakgrunn

Helse kan defineres som menneskets evne til å mestre sin livssituasjon, og påvirkes av indre og ytre miljø. Det ytre miljøet består av fysiske og psykososiale faktorer, som kan påvirkes av blant annet politiske vedtak. Mennesket er i et dynamisk vekselspill mellom det indre og ytre miljøet, og de samfunnsmessige strukturene som påvirker dette (teoretisk modell 1, appendiks) (1). I det fysiske miljøet kan det finnes rovdyr, som ulv og bjørn. Å forholde seg til rovdyr i nærmiljøet vil påvirke folk på forskjellige måter, avhengig av ulike holdninger og mestringsstrategier. Disse holdningene og strategiene vil kunne påvirkes, både av forhold i nærmiljø, kommune, og gjeldende lover og regler. Helse, livskvalitet og sykdom er et resultat av disse samspillene og påvirkningene (teoretisk modell 2, appendiks).

Både ulv og bjørn har vært utrydningstruet i Norge, og ble derfor totalfredet i henholdsvis 1971 og 1973. Det førte til en økning i bestandene. Norge er dessuten forpliktet gjennom internasjonale avtaler til å bidra til levedyktige bestander av gaupe, jerv, bjørn og ulv (2). Levedyktige bestander av ulv og bjørn finner man kun i avgrensede områder i landet. Bakgrunnen for denne arealbruken ligger i ulike interesser for rovdyr og eksempelvis utmarksbeite. Dette er blitt gjort for å forhindre og redusere konflikter. Rovdyrpolitikken har som målsetting at artens langsiktige overlevelse skal sikres med så lavt konfliktnivå som mulig.

I en forvaltningsmodell fra 1994 fastsatte Miljødepartementet fem kjerneområder for bjørn. Kjerneområdene ble definert som områder med fast bestand der reproduksjon kan påvises. Disse kjerneområdene er opprettholdt per dags dato. Et av kjerneområdene for bjørn er blant annet indre Nord-Trøndelag/Nordland. For ulven har man valgt å kalle kjerneområdene for forvaltningsområder, og disse ble lagt kun til Sør-Norge, hvor det ble lagt til rette for fast etablering av familiegrupper. I områder med samisk reindrift, deriblant Nord-Trøndelag, skulle det ikke tillates at det ble etablert familiegrupper av ulv. Likevel vil ungvulver og unge hannbjørne, som forflytter seg raskt, normalt sett vandre ut fra sitt oppvekstområde, og disse kan gjøre

betydelig skade på beitende bufe fordi de opptrer som lite sky og kommer ofte nær bebyggelse (3).

Storsamfunnet bestemmer hvor og hvor mange rovdyr det skal være i et gitt område, og det lokale miljøet kan ha fordeler (som økt turisme, økt oppmerksomhet, muligheter med å markedsføre seg som "villmarkskommune"), samt må bære eventuelle belastninger. Dette kan påvirke det fysiske miljøet. Det kan komme til uenighet om hvordan man skal forholde seg til det, noe som skaper konflikter (4). Konflikter kan påvirke helse, livskvalitet og trivsel negativt (5). For arter som ulv og bjørn, som forårsaker konflikter med mennesker, benyttes begrepet sosial bæreevne (6). Det er antall individer av en art som mennesker er villig til, eller økonomisk i stand til, å akseptere innenfor et område. Den sosiale bæreevnen er ofte langt lavere enn områdetets økologiske bæreevne.

Selv om det er nasjonale retningslinjer på opprettholdelsen av bestander av ulv og bjørn, kan hver enkelt region være med i avgjørelsene som taes i den forbindelse. Midt-Norge er en av seks regioner i Norge, og hver region skal ha en rovviltnemnd som skal utarbeide en forvaltningsplan for rovvilt i sin region (3). Rovviltnemndas samlede vurderinger og prioriteringer skal foretas i samråd med berørte interesser i vedkommende region. De samlede prioriteringer skal nedfelles i en regional forvaltningsplan for rovvilt i hver region. Rovviltnemnda kan foreta en nærmere geografisk differensiering av den enkelte rovviltbestand ut fra konfliktnivå med ulike interesser, hvor det er viktig at alle partene i en konfliktsituasjon får fremmet sine synspunkter. "Bestandstall skal kunne vurderes utifra effekten på beiting, beitedyr og på livskvaliteten for folk i rovdyrutsatte områder" (7). En rapport tyder på at rovviltnemndenes funksjon som et konfliktreduserende organ har lyktes, både i forholdet mellom nemnd og regionale/sentrale myndigheter og i forholdet mellom lokalsamfunnene og forvaltningen på regionalt nivå. Dette gjelder også i de tilfeller hvor skadetallet har økt de senere årene (8).

Årlig rapporteres bestandsstatus for de fire store rovdyrene gaupe, jerv, bjørn og ulv gjennom et nasjonalt overvåkingsprogram, etablert i 2000. Programmet har som

formål å standardisere, systematisere og koordinere overvåkingsaktiviteten på landsbasis, samt å sikre en nasjonal og enhetlig bearbeiding, sammenstilling og presentasjon av overvåkingsdata (3). De norske bestandene av bjørn og ulv er i stor grad deler av felles bestander med våre naboland. Vinteren 2006/ 2007 ble det i Norge registrert totalt 19-23 ulver (9). Foreløpig rapport fra mars 2008 indikerer en tilbakegang av den norske ulvebestanden (10). I 2008 var den skandinaviske bjørnebestanden i overkant av 2000 dyr, hvorav 35-55, eller om lag 2 %, er i Norge (11). Bestanden i Sør-Norge ble derimot estimert til 62 individer i 2007 etter DNA-funn (12,13). Det er ut fra DNA-prøver også funnet at Midt-Norge har en betydelig overvekt av hannbjørner (70 %), mens i Lierne er kjønnsfordelingen jevnere, med 8 hannbjørner og 10 hunnbjørner (12,13). Det vil si at dette området er ett av områdene som har potensial for å være reproduksjonsområde for brunbjørn i Norge. Midt-Norge har hatt et bestandsestimat på 34 bjørner (31 i Nord-Trøndelag), og årsaken til det høye tallet er nok at dette området har nærhet til en større bjørnestamme i Sverige (12,13).

I 2001 kom prosjektet "Leve med rovdyr" i gang, og i 2002 omfattet prosjektet også Lierne kommune. Prosjektet hadde som målsetting å gjøre lokalsamfunn, som berøres av rovvilt, bedre rustet til å håndtere problemstillinger knyttet til forholdet mellom mennesker og rovvilt (3). Prosjektet ble avsluttet i 2004.

I media er det ofte artikler om både ulv og bjørn, og det er som regel de to ytterpunktene i rovdyrforvaltningen som omtales; de som ønsker å bevare ulv og bjørn, samt de som vil utrydde dem. Medias dekning kan ofte bli ensidig, og kan gi et feilaktig bilde av rovdyrproblematikken (14). Et eksempel er tapsårsaken til sau, hvor husdyreierne sender inn en oversikt til Fylkesmannen over hvor mange sauer de mener har dødd på grunn av rovdyr. Det blir ofte en skjønnsmessig vurdering hvis kadaveret ikke er til å finne. En del av sauene kan ha blitt drept av rovdyr, mens resten dør eller blir borte av andre årsaker (blant annet sykdom, brudd eller forgiftning). Media kan skape et bilde av at ulv og bjørn er den faktiske dødsårsaken bak alle de erstattede sauene, selv om tall på erstattet sau kan tyde på at de rovdirene som gjør mest skade er jerv og gaupe (15). På grunnlag av medias fremstilling vil folk anta at det stemmer, og bygger holdningene sine på det. Det er

viktig å være klar over at media både kan skape og dempe konflikter, og dermed også bidra til å unngå å skape/dempe frykt i befolkningen overfor rovdyr.

I Norge er det svært lenge siden mennesker blitt drept eller skadet av ulv eller bjørn, men likevel er frykten for disse rovdirene omfattende (16). En medvirkende årsak til denne frykten kan være hendelsene i Sverige de siste årene. I oktober 2007 ble en elgjeger drept av bjørn kun 4 kilometer over grensen for Lierne kommune. Et lignende tilfelle skjedde også i Sverige i 2004 (17). Frykten for rovdyr kan motarbeides ved økt kunnskap om rovdirene, samt hvordan man skal forholde seg ved et eventuelt møte med et rovdyr (16, 18). Forskning tyder på at selvrapportert frykt er litt mindre i områder med ulv og bjørn, enn i områder uten disse artene (19, 20). Årsaken kan være at de som bor i områder med rovdyr har erfaring som gjør at de har mindre frykt, og også stoler mer på sin egen erfaring enn på medienes framstilling (21).

En økning av rovdyrbestandene vil føre til at flere og flere mennesker kommer i kontakt med ulv og bjørn. Hva slags innvirkning vil det ha på folk og næringsvirksomhet? Formålet med rovdyrstudien i HUNT 3 var å undersøke hvorvidt det å leve i et område med store rovdyr (først og fremst bjørn), påvirker helse, livskvalitet og trivsel i befolkningen. I tillegg hadde spørreskjemaet spørsmål om blant annet frykt, glede, påvirkning på næringsgrunnlag, bruk av utmark og tillit til rovdyrforvaltning.

Materiale og metode

I Nord-Trøndelag ble det i tidsrommet 2006-08 gjennomført en helseundersøkelse av befolkningen over 12 år (HUNT 3). Helseundersøkelsen i Nord-Trøndelag er et samarbeidsprosjekt mellom HUNT forskningscenter, Det medisinske fakultet, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU, Verdal), Nasjonalt folkehelseinstitutt, Helse Midt-Norge RHF og Nord-Trøndelag fylke. Totaloppløst for HUNT 3 lå på 56 %.

I HUNT 3 ble et spørreskjema om rovdyr og helse beregnet på den voksne befolkning benyttet i to kommuner, Lierne og Namdalseid. På grunn av muligheten til å møte opp der man ønsker var det i tillegg noen innbyggere bosatt i Flatanger kommune (41 personer), som møtte opp i Namdalseid, og som dermed besvarte spørreskjemaet. Disse respondentene er med i materialet som en del av Namdalseid kommune.

Lierne kommune ligger i Indre Namdal og grenser til Sverige. Den har 1485 innbyggere fordelt på 2973 km². Det er en kommune som har relativt mye bjørn fra en stamme som de deler med Sverige (13). Namdalseid kommune ligger vest i Nord-Trøndelag, om lag 40 km fra både Namsos og Steinkjer. Kommunen har 2000 innbyggere og et landareal på 766 km². Namdalseid har ikke hatt bjørn i nærmiljøet (12). Dette gjorde at den kommunen passet som referansekommune for Lierne. Ved å bruke referansekommune får man fram om det er forskjeller mellom folk som har mye store rovdyr som bjørn i nærmiljøet, og folk som ikke har det, i forhold til holdninger, helse, trivsel og livskvalitet. I tillegg til bjørn, kan befolkningene i disse områdene også hatt utfordringer med andre rovdyr som ulv, gaupe og jerv (22).

I Lierne lå frammøteprosenten på 67 %, hvor personer mellom 20-29 år og personer over 80 år hadde lavest frammøteprosent (tabell 1). I Namdalseid lå frammøteprosenten på 54 %. Det var personer mellom 20-29 år, 30-39 år og personer over 80 år som hadde lavest frammøteprosent i denne kommunen (tabell 2). I Lierne leverte 705 personer spørreskjemaet (84 %). I Namdalseid leverte 675 personer spørreskjemaet (89 %), mens i Flatanger var det 41 personer som leverte spørreskjemaet (10 %). Selv om innbyggerne i Flatanger egentlig ikke skulle besvare spørreskjemaet, ble de som besvarte det likevel medregnet i denne rapporten. Til sammen var det 48 % av alle inviterte som besvarte spørreskjemaet.

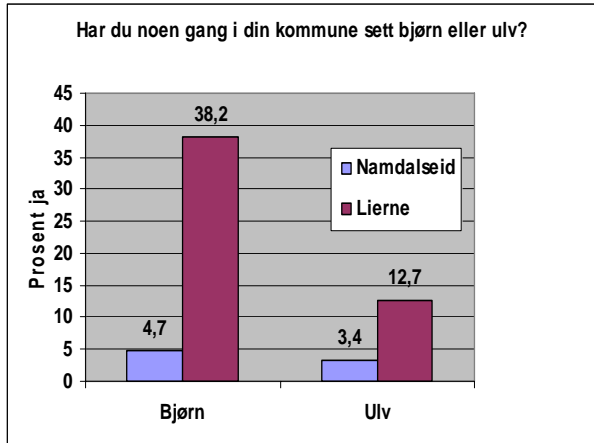
Resultater

Første spørsmål i spørreskjemaet bestod av flere delspørsmål. Første del, omhandlet om respondentene noen gang hadde sett bjørn eller ulv i kommunen. På spørsmål om de hadde sett bjørn, svarte 38,2 % "ja" i Lierne, mens 4,7 % svarte "ja" i Namdalseid (figur 1).

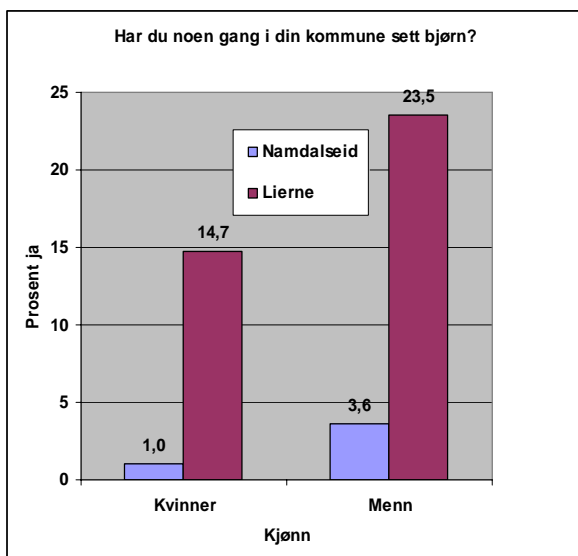
På spørsmål om respondentene noen gang hadde sett ulv i kommunen, svarte 12,7 % "ja" i Lierne, mens 3,4 % svarte "ja" i Namdalseid.

Det var flere menn enn kvinner som hadde sett bjørn i kommunene (figur 2).

Tilsvarende kjønnsfordeling ble også funnet for observasjon av ulv (figur ikke vist).

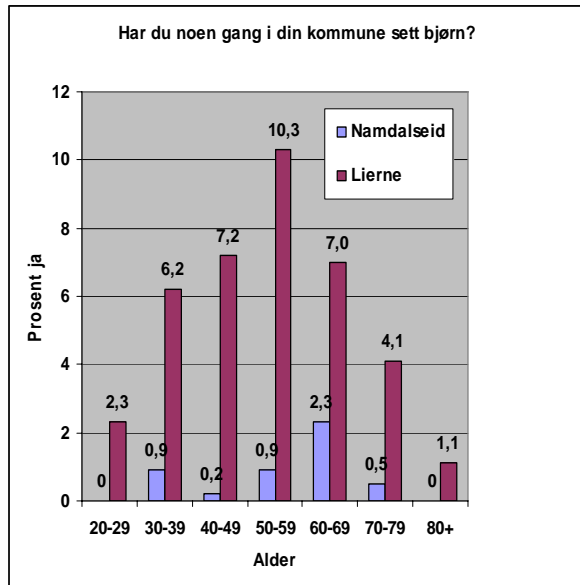
Figur 1. Svarfordeling på spørsmål 1 i spørreskjemaet om man har sett rovdyr i kommunen.

Figur 2. Kjønnsfordeling på spørsmål 1 om bjørn i spørreskjemaet.

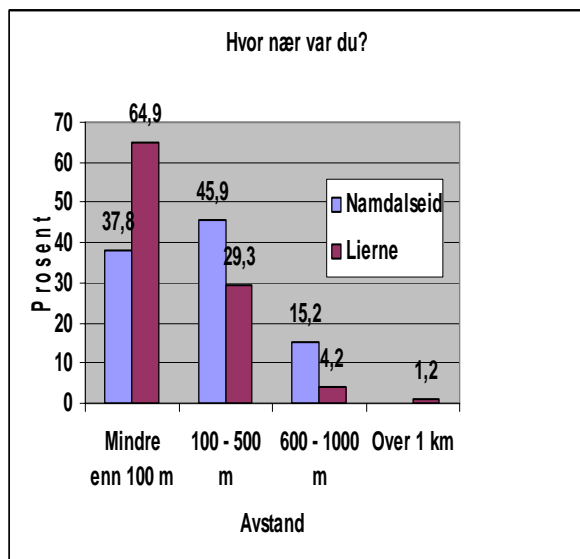
I Lierne var det flest i alderen 50-59 år som hadde bjørneobservasjoner, mens i Namdalseid var det personer mellom 60-69 år som hadde sett mest bjørn (figur 3). Tilsvarende aldersfordeling ble funnet for ulveobservasjoner.

Det viste seg at i Lierne var det totalt 7,7 % som hadde sett *både* ulv og bjørn, mens i Namdalseid var det kun 1,1 %.

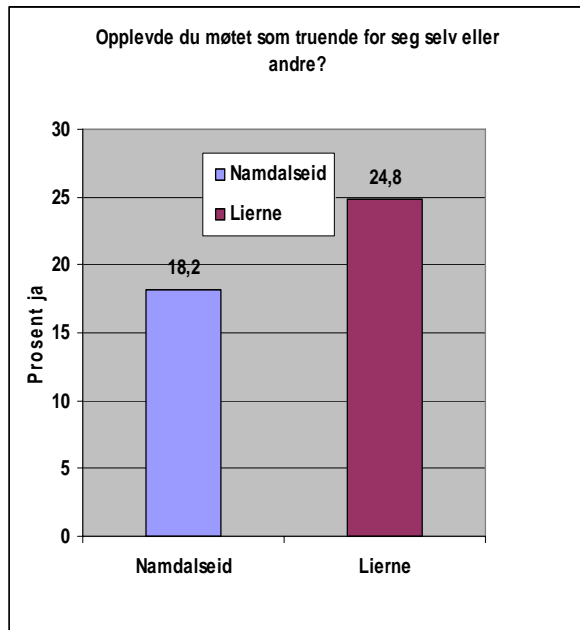
Figur 3. Aldersfordeling på spørsmål om man har sett bjørn i spørreskjemaet.

På spørsmålet "Hvor nær var du?", var 64,9 % av respondentene i Lierne og 37,8 % av respondentene i Namdalseid under 100 meter unna. Folk i Lierne har altså i større grad støtt på store rovdyr, og i tillegg har de vært nærmere dyrene når et møte har oppstått (figur 4).

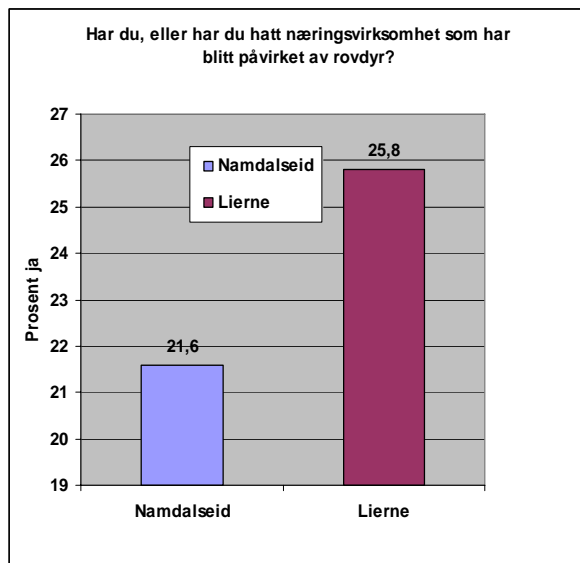
Figur 4. Svarfordeling på spørsmål om hvor nær rovdyr man hadde vært.

På spørsmål om møte med store rovdyr hadde blitt opplevd som truende, svarte 24,8 % av respondentene fra Lierne og 18,2 % av respondentene fra Namdalseid ”ja” (figur 5).

Figur 5. Svarfordeling på spørsmål om møte med rovdyr hadde vært truende.

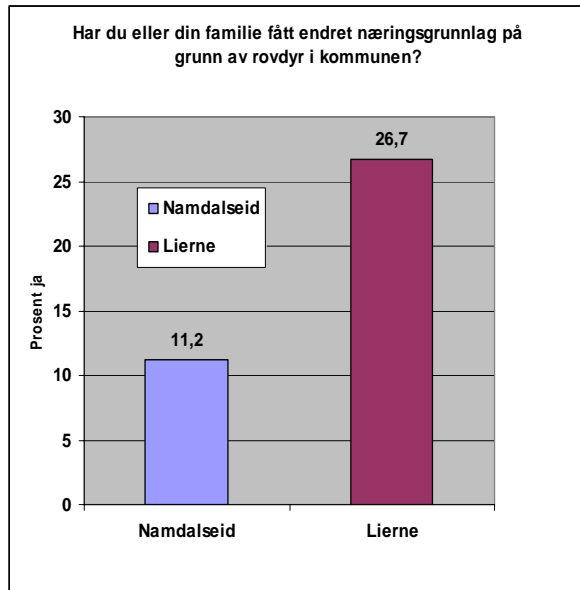
I Lierne og Namdalseid har det tradisjonelt vært en god del husdyrhold, der man har benyttet utmark som beiteområde. Når det gjaldt spørsmål om respondenten hadde fått næringen *påvirket* av rovdyr, svarte 25,8 % fra Lierne og 21,6 % fra Namdalseid ”ja” (figur 6).

Figur 6. Svarfordeling på spørsmål om påvirkning av næring i spørreskjemaet.

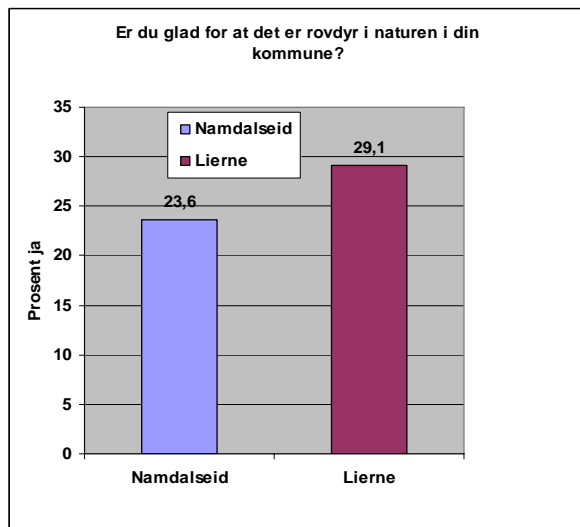
Spørsmål om *endret* næringsgrunnlag på grunn av rovdyr i kommunen ble besvart "ja" av 26,7 % fra Lierne og 11,2 % fra Namdalseid (figur 7).

Resultatene viste også at det var dobbelt så mange i Lierne som i Namdalseid som svarte at de hadde hatt næring som var blitt påvirket av rovdyrene, men at de likevel ikke trengte å endre næringsgrunnlaget sitt.

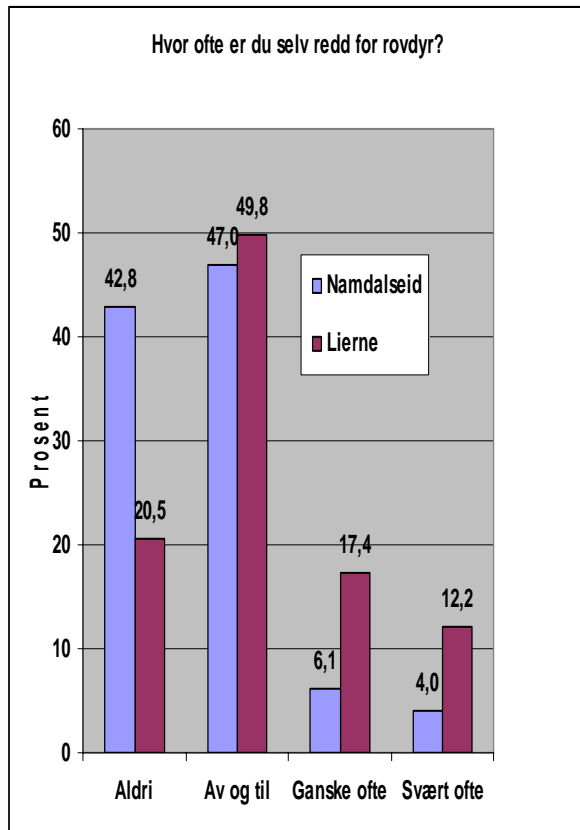
Figur 7. Svarfordeling på spørsmål om endring i næringsgrunnlag på grunn av rovdyr i spørreskjemaet.

På spørsmålet "Er du glad for at det er rovdyr i naturen i din kommune?", svarte noen flere av respondentene fra Lierne "ja", sammenlignet med respondentene fra Namdalseid (figur 8).

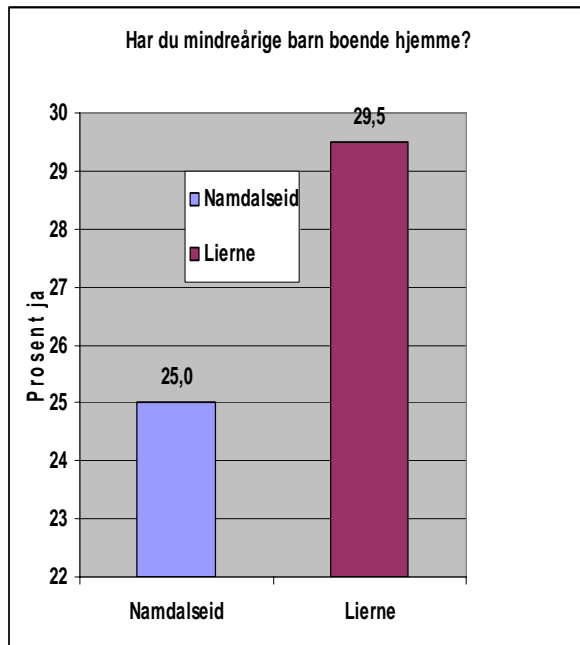
Figur 8. Svarfordeling på spørsmål om man er glad for at det er rovdyr i naturen i kommunen i spørreskjemaet.

På spørsmålet "Hvor ofte er du selv redd for rovdyr", svarte mange flere at de var "Ganske ofte" og "svært ofte" redd for rovdyr i Lierne sammenlignet med Namdalseid. Dobbelt så mange fra Namdalseid sammenlignet med Lierne rapporterte at de aldri var redd (figur 9).

Figur 9. Svarfordeling på spørsmål om frykt for rovdyr i spørreskjemaet.

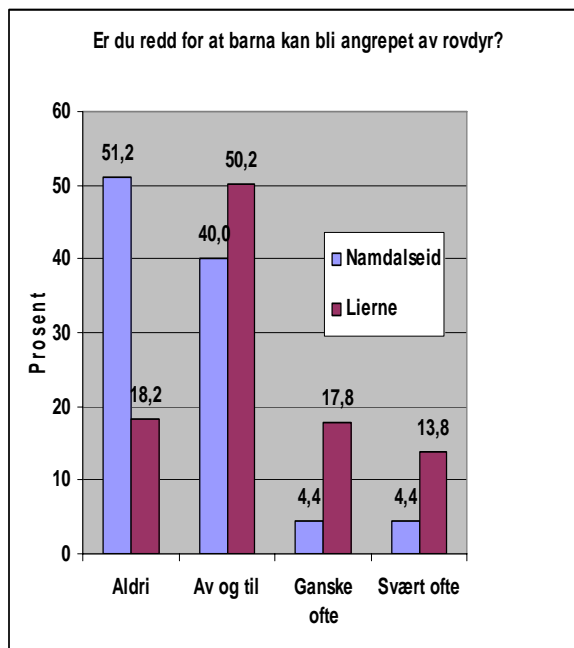
Når det gjaldt spørsmål om mindreårige barn boende hjemme var det noen flere i Lierne enn i Namdalseid som svarte "ja" (figur 10).

Figur 10. Svarfordeling på spørsmål om mindreårige barn i hjemmet.

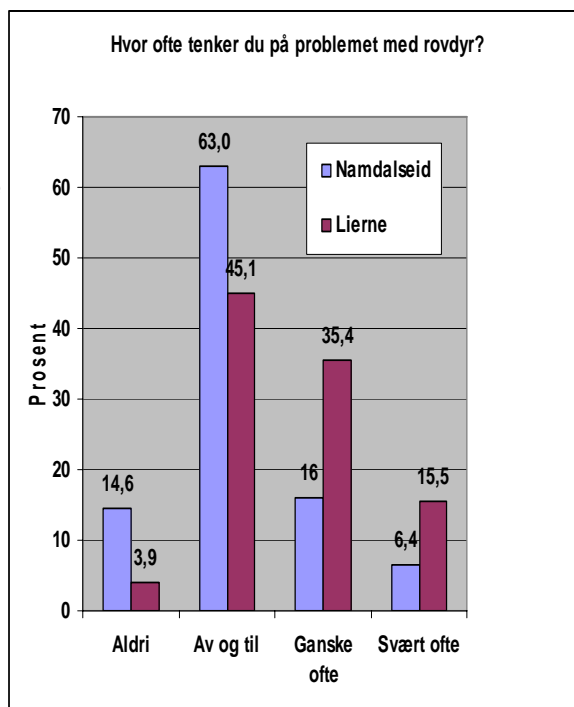

På oppfølgingsspørsmål om redsel for angrep på barna av rovdyr, var det betydelig flere respondenter som var "ganske ofte" og "svært ofte" redd for angrep på barna i Lierne. 18,2 % av respondentene fra Lierne og 51,2 % av respondentene fra Namdalseid var aldri redd for angrep på barna (figur 11).

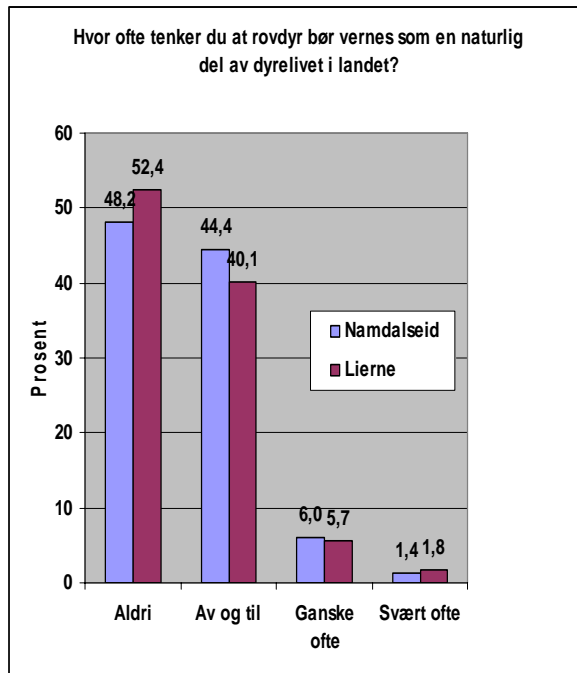
Figur 11. Svarfordeling på spørsmål om frykt for angrep på barn.

På spørsmålet "Hvor ofte tenker du på problemet med rovdyr?" var det 35,4 % av respondentene fra Lierne og 16,0 % av respondentene fra Namdalseid som svarte at de tenkte "ganske ofte" på problemet med rovdyr. Flere av respondentene fra Namdalseid sammenlignet med Lierne svarte "aldri" (figur 12).

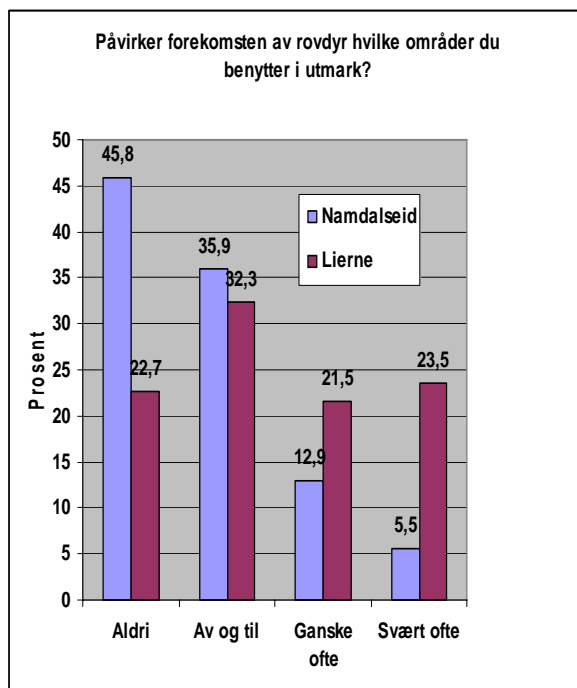
Figur 12. Svarfordeling på spørsmål om hvor ofte man tenker på "rovdyrproblemene".

På spørsmålet "Hvor ofte tenker du at rovdyr bør vernes som en naturlig del av dyrelivet i landet?", lå Lierne og Namdalseid relativt likt på alle svaralternativ (figur 13).

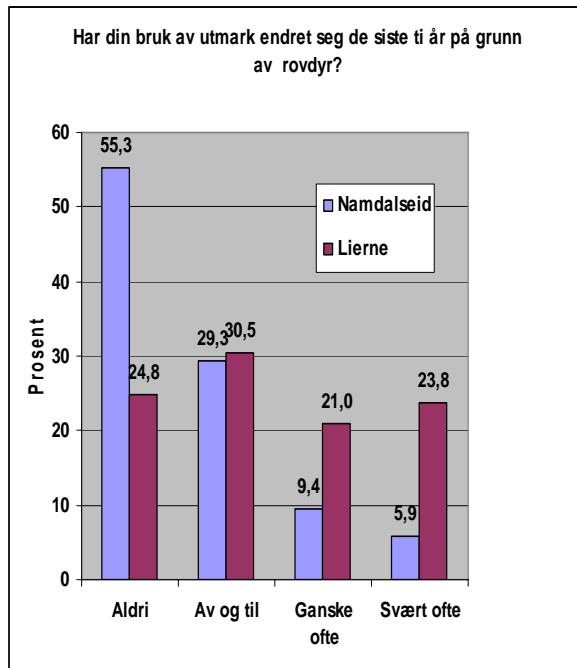
Figur 13. Svarfordeling på spørsmål om tanker om vern av rovdyr.

På spørsmålet "Påvirker forekomsten av rovdyr hvilke områder du benytter i naturen?", var det en god del flere i Lierne sammenlignet med Namdalseid som svarte at de "ganske ofte", og "svært ofte" ble påvirket av rovdyr i forhold til hvilke områder de benyttet i utmark. 22,7 % i Lierne og 45,8 % i Namdalseid svarte "aldri" (figur 14).

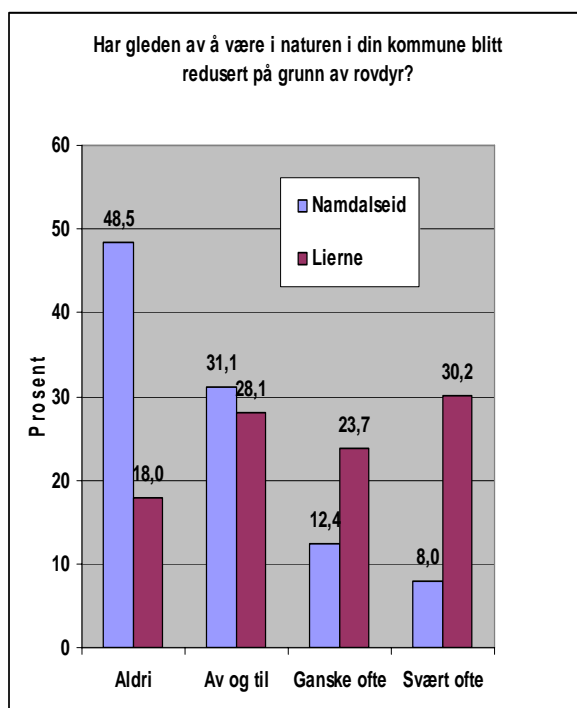
Figur 14. Svarfordeling på spørsmål om påvirkning av hvilke områder man benytter i naturen.

Omtrent dobbelt så mange av respondentene fra Lierne sammenlignet med Namdalseid svarte "ganske ofte" på spørsmålet "Har din bruk av utmark endret seg de siste ti år på grunn av rovdyr?". 24,8 % av respondentene fra Lierne og 55,3 % av respondentene fra Namdalseid svarte at de aldri har endret slik atferd (figur 15).

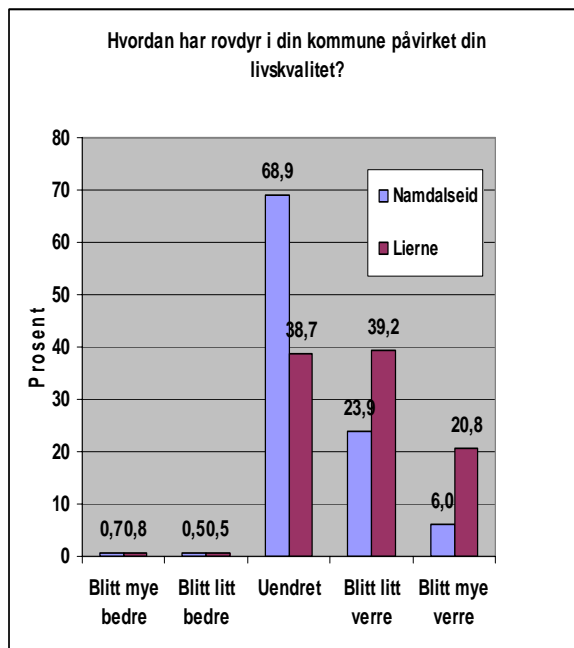
Figur 15. Svarfordeling på spørsmål om endring i bruk av utmark.

På spørsmålet om respondentene syntes de hadde fått redusert glede av å være ute i naturen i kommunen på grunn av rovdyr, svarte dobbelt så mange fra Lierne sammenlignet med Namdalseid "ganske ofte". 18,0 % av respondentene fra Lierne og 48,5 % av respondentene fra Namdalseid "aldri" (figur 16).

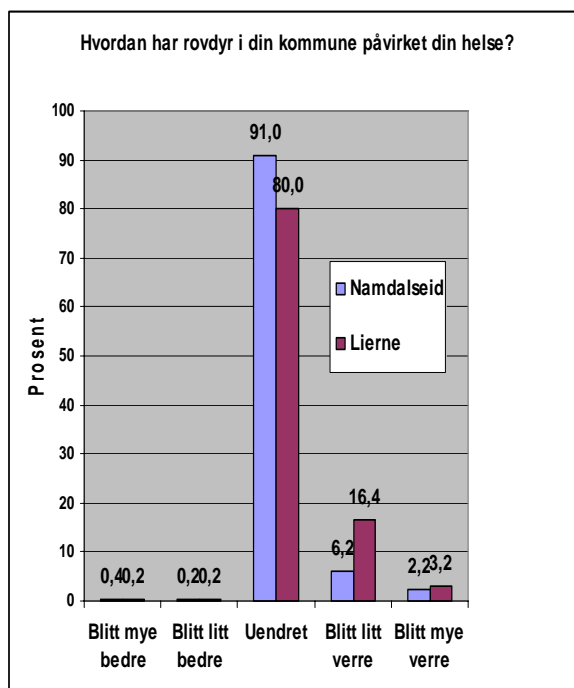
Figur 16. Svarfordeling på spørsmål om redusert glede av å være ute i naturen.

På spørsmålet "Hvordan har rovdyr i din kommune påvirket din livskvalitet?", var det nesten ingen som svarte "mye bedre" eller "litt bedre". Dobbelt så mange fra Namdalseid sammenlignet med Lierne svarte "uendret". En betydelig større andel i Lierne svarte at de hadde fått en "litt verre" eller "mye verre" livskvalitet på grunn av rovdyrene i kommunen (figur 17).

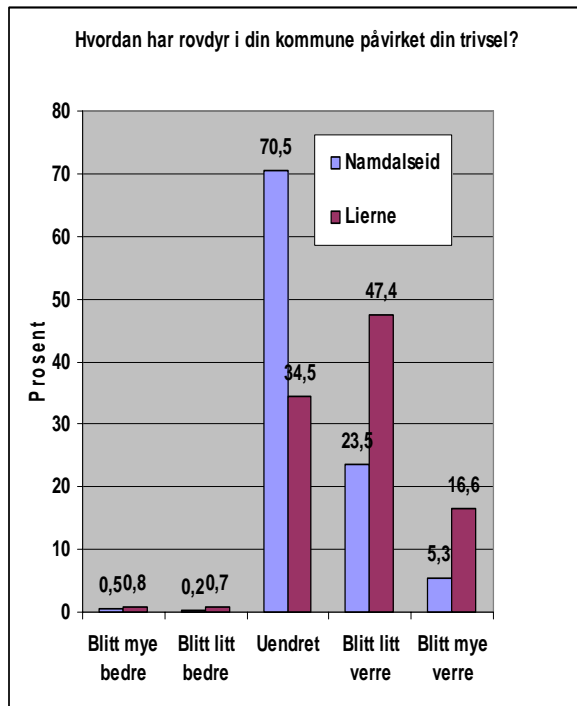
Figur 17. Svarfordeling på spørsmål om livskvalitet.

På spørsmålet "Hvordan har rovdyr i din kommune påvirket din helse?" svarte nesten ingen av respondentene "mye bedre" eller "litt bedre". De fleste respondentene fra Lierne og Namdalseid svarte "uendret". 16,4 % av respondentene fra Lierne og 6,2 % av respondentene fra Namdalseid svarte "litt verre" på spørsmålet (figur 18).

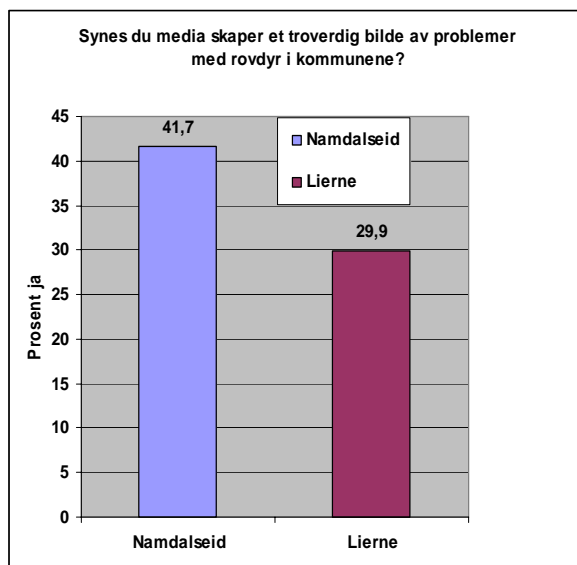
Figur 18. Svarfordeling på spørsmål om helse.

Når det gjaldt spørsmålet "Hvordan har rovdyr i din kommune påvirket din trivsel", var det nesten ingen av respondentene som hadde svart "mye bedre" eller "litt bedre". Omtrent halvparten så mange i Lierne som i Namdalseid svarte "uendret". "Litt verre" trivsel ble rapportert av dobbelt så mange av respondentene fra Lierne sammenlignet med Namdalseid. 16,6 % av respondentene fra Lierne og 5,3 % av respondentene fra Namdalseid svarte at trivselen hadde blitt "mye verre" på grunn av rovdypene i kommunen (figur 19).

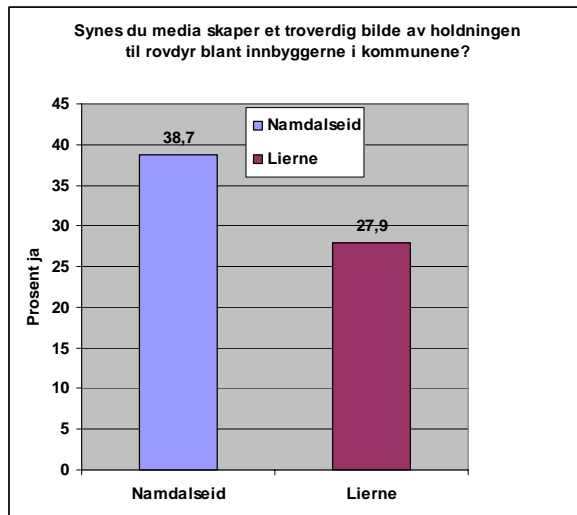
Figur 19. Svarfordeling på spørsmål om trivsel.

På spørsmål om media skaper et troverdig bilde av problemer med rovdyr i kommunene, svarte en noe større andel av respondentene fra Namdalseid "ja" (figur 20).

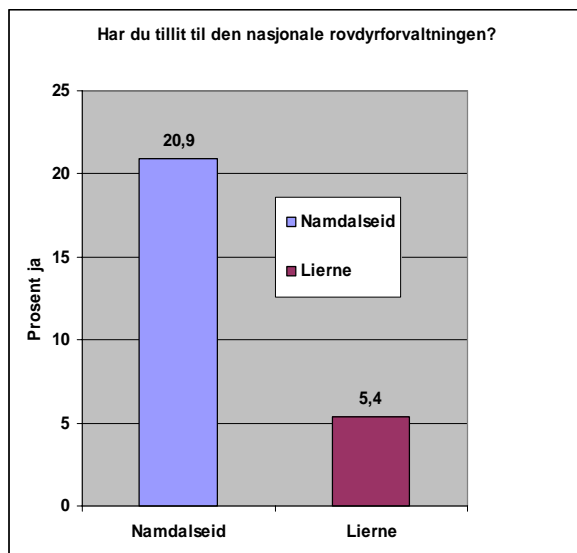
Figur 20. Svarfordeling på spørsmål om bilde som skapes av problemer med rovdyr i media.

På spørsmålet om media skaper et troverdig bilde av holdningen til rovdyr blant innbyggerne i kommunen svarte noen flere av respondentene fra Namdalseid ”ja” (figur 21).

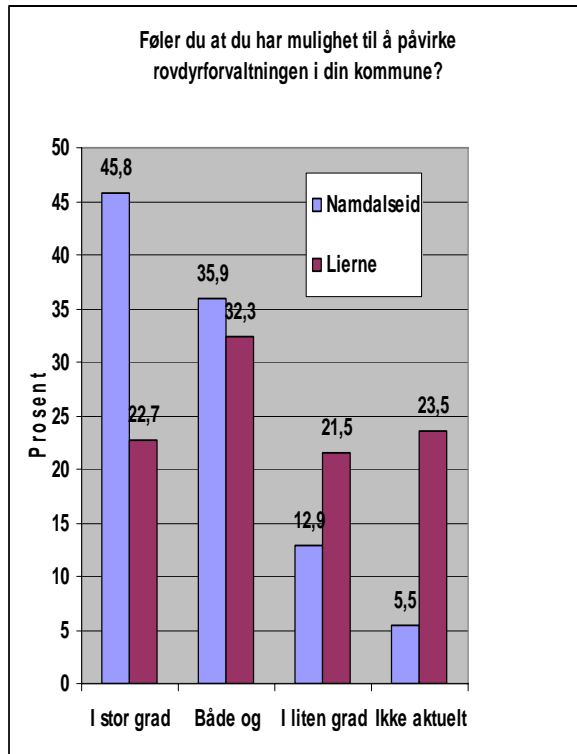
Figur 21. Svarfordeling på spørsmål om media skaper et troverdig bilde av holdningen til rovdyr blant innbyggerne i kommunen

På spørsmålet ”Har du tillit til den nasjonale rovdyrforvaltningen”, svarte svært få av respondentene fra Lierne og omtrent en femtedel av respondentene fra Namdalseid ”ja” (figur 22).

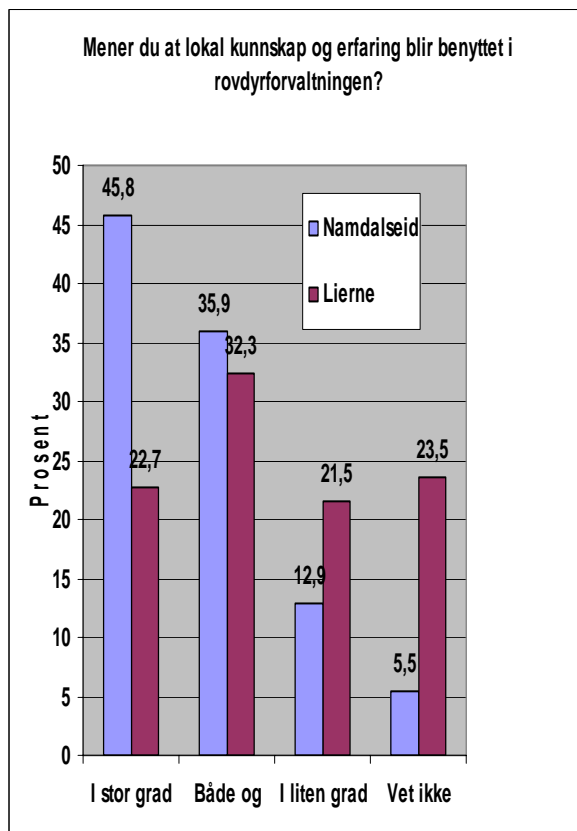
Figur 22. Svarfordeling på spørsmål om tillit til den nasjonale rovdyrforvaltningen.

På spørsmålet "Føler du at du har mulighet til å påvirke rovdyrforvaltningen i din kommune" svarte langt færre "i stor grad" i Lierne sammenlignet med Namdalseid. For omtrent en fjerdedel av respondentene i Namdalseid var dette ikke en aktuell problemstilling, mens kun 5 % i Lierne svarte det samme (figur 23).

Figur 23. Svarfordeling på spørsmål om mulighet til å påvirke rovdyrforvaltningen.

På det siste spørsmålet i spørreskjemaet "Mener du at lokal kunnskap og erfaring blir benyttet i rovdyrforvaltningen?", svarte en god del flere fra Namdalseid enn Lierne "i stor grad". Omtrent like mange fra Lierne og Namdalseid svarte "både og". "I liten grad" samt "vet ikke" var det flere av respondentene fra Lierne enn Namdalseid som svarte (figur 24).

Figur 24. Svarfordeling på spørsmål lokal kunnskap og erfaring blir benyttet.

Oppsummering og diskusjon

Det var betydelige forskjeller i svarene fra rovdyrundersøkelsen mellom Lierne og referansekommunen Namdalseid. 20 % flere i Lierne enn i Namdalseid var redd for rovdyr. Omtrent like mange i begge kommunene rapporterte at de var glade for at det er rovdyr i kommunen. 10 % flere i Lierne sammenlignet med i Namdalseid rapporterte at de var bekymret for sine barn. Mer enn dobbelt så mange i Lierne som i Namdalseid rapporterte redusert glede av å være ute i naturen. Dobbelt så mange i Lierne som i Namdalseid rapporterte redusert livskvalitet og trivsel. Det ble rapportert liten direkte helseeffekt i begge kommuner. Nesten ingen i Lierne og Namdalseid hadde tillit til den nasjonale rovdyrforvaltningen.

Styrker ved undersøkelsen

Å kunne undersøke hvordan store rovdyr i nærmiljøet påvirker folk og samfunn i en stor generell helseundersøkelse, er en uvanlig god mulighet i internasjonal sammenheng. Det at hele den voksne befolkningen ble invitert, ikke bare et utvalg, er også en styrke. Totalantallet deltakere i undersøkelsen er relativt stort.

Svakheter ved undersøkelsen

Omtrent halvparten av den voksne befolkningen i kommunene deltok i rovdyrundersøkelsen. Det er liten grunn til å tro at rovdyrundersøkelsen, som ledd i HUNT 3, påvirket oppmøte ved HUNT. Vi har ingen sikker grunn til å tro at resultatet ville blitt annerledes dersom alle deltok. Alt i alt er det derfor grunn til at resultatene bør kunne tillegges stor vekt.

I Lierne kommune ble HUNT 3 med skjemaet om rovdyr og helse gjennomført november til desember i 2006, mens Namdalseid kommune hadde gjennomføringen i mars 2007. Sommeren 2006 ble det uvanlig nok observert bjørn i Namdalseid

kommune, og det kan ha vært en medvirkende årsak til at respondenter fra Namdalseid svarte på et annet grunnlag enn de ellers ville gjort. Kontrastene mellom Lierne og Namdalseid ville kanskje vært enda større hvis det ikke nylig hadde vært bjørneobservasjoner i Namdalseid. Det finnes i tillegg andre rovdyr i naturen i disse kommunene som kan skape problemer for de som driver med jordbruk, som gaupe og jerv. Om dette kan ha påvirket resultatet er vanskelig å vurdere.

Noen av spørsmålene i undersøkelsen har tolkningsrom som kan vanskeliggjøre tolkningen av enkelte resultater. Et eksempel er spørsmål 10 "Har din bruk av utmark endret seg de siste ti år på grunn av rovdyr?". Her var hypotesen bak spørsmålet at folk har endret sin bruk på grunn av redsel eller frykt for å støte på bjørn. Det vil imidlertid også kunne finnes folk som synes rovdyr er spennende, som oppsøker steder de vet rovdyrene har tilhold, og som dermed har endret sin bruk av utmarka i positiv forstand. Det samme kunne sies om spørsmål 17 "Har du tillit til den nasjonale rovdyrforvaltningen?". Her ville både rovdyrforkjempere og rovdyrmotstandere kunne svare på ulikt grunnlag, men likevel svare likt. Svar på resten av undersøkelsen viser imidlertid at disse tolkningsproblemene er et lite problem.

Eksposisjon for rovdyr

Relativt mange svarte at de hadde sett bjørn (nesten 40 %), og ulv (13 %) i Lierne. Noen vil mene at dette er høye tall tatt bestandene i betraktning. Årsaken til dette kan kanskje være at eksempelvis ulven er større i antall og har større utberedelse enn tidligere antatt (9). Resultatene viste at flere folk i Lierne rapporterte at hadde vært mye nærmere rovdyr enn folk i Namdalseid, og hadde følt det mer truende (25 % i Lierne og 18 % i Namdalseid). Dataene viser også at flere menn enn kvinner rapporterte møtet som truende, med 60 % menn i motsetning til 40 % kvinner i både Lierne og Namdalseid (tabell 3). Dataene viser at menn hadde støtt på rovdyr mye nærmere enn kvinner. 96 % av mennene i Lierne og 89 % av mennene i Namdalseid rapporterte under 500 meter, mens av kvinnene var det 92 % i Lierne og 67 % i Namdalseid som hadde opplevd det samme (tabell 4). Flere av kvinnene i Lierne rapporterte at de hadde vært nærmere rovdyr enn mennene i Namdalseid.

Næring

Omtrent 26 % av deltakerne i Lierne rapporterte at de hadde hatt næringsvirksomhet som hadde blitt påvirket av rovdyr, og like mange hadde måttet endre sitt næringsgrunnlag av samme grunn. I Namdalseid var det nesten 22 % som rapporterte at de hadde hatt næring påvirket av rovdyr, mens cirka 11 % hadde måttet endre næringsgrunnlaget. I Norge slippes rundt to millioner sauer ut på beite hvert år, og rundt 130 000 av dem går tapt. Litt over 20 % av disse tapene utløser rovdyrerstatning (6). Det antas at antallet rovdyr i et område ikke har noen stor innvirkning på hvor mange husdyr som blir tatt (23). Omtrent 26 % av bøndene i Lierne rapporterte likevel at rovdyrene hadde påvirket deres næringsvirksomhet, og det kan være med god grunn, da tall tyder på at hele 80 % av tapsårsaken for sau skyldes bjørn (24). Det totale sauetapet i Norge som erstattes som rovvilt drept er ujevnt fordelt på sauebrukerne, da flesteparten ikke opplever tap til rovdyr. Dette betyr at totaltapet dermed er konsentrert til et mindretall sauebrukere, som opplever relativt store tap. Noen forskere mener det skyldes rovdyrtettheten på de ulike stedene (6). Selv om man kanskje ikke kan vite for sikkert at sauene som blir borte faktisk har blitt tatt av rovdyr, vil det likevel kunne påvirke valget om man skal fortsette med næringen eller ikke. Undersøkelser viser at sauebønder rapporterer om harde påkjenninger ved å ha gårdsdrift i rovdyrområder (18). Følelser og omsorg for sine dyr betyr ofte mye for sauebønder (25).

Det at tallene for påvirket næringsvirksomhet i Namdalseid var såpass høye kan muligens skyldes at noen svarte ut fra problemene kommunen har hatt med gaupe, men det har vi ingen sikre holdepunkter for (22,26). En studie tyder på at problemene med gaupe kanskje ikke er så vesentlige som tidligere antatt (5).

Frykt for- og glede over rovdyr

Det var en større andel i Lierne sammenlignet med Namdalseid som rapporterte at de var glade over rovdyr i kommunen. Dette er et noe overraskende funn. Nesten en tredjedel av befolkningen i Lierne rapporterte om at de var glade for at det er store rovdyr i naturen. Til tross for at bjørnebestanden har tilhold i kommunen, og at de

som bor der har hatt flere ulemper og flere nærgående møter med ulv og bjørn (12). Årsaken ligger kanskje i at folk i Lierne har blitt mer vant med å ha rovdyr i sitt nærmiljø, og kanskje har de også mer kunnskap om dem. Dette er to viktige faktorer som har vist seg å kunne bidra til å begrense frykt og redsel (27). Når det gjaldt gleden for rovdyr i naturen i forhold til om respondentene hadde støtt på bjørn, viste dataene fra Lierne at blant de som hadde sett bjørn var det over dobbelt så mange som svarte at de ikke var glade for rovdirene (68 %), i forhold til de som hadde sett bjørn og som rapporterte at de var glade for rovdirene (33 %)(tabell 5). Eksponisjon av rovdyr kan dermed ha påvirket gleden av å ha de i kommunen (jfr teoretisk modell 2).

Når det gjelder frykten for rovdyr, var det meget stor forskjell mellom Lierne og referansekommunen, da hele 80 % (31 % menn og 49 % kvinner) i Lierne mot 57 % (19 % menn og 38 % kvinner) i Namdalseid svarte at de selv var redde for rovdyr. Det var flest i aldersgruppen 60-69 år som rapporterte at de "svært ofte" var redd (tabell 6). I Lierne var det over 80 % (35 % menn og 47 % kvinner) som rapporterte at de var redde for angrep på barna, mens omtrent 50 % (20 % menn og 28 % kvinner) i Namdalseid rapporterte det samme. Disse tallene samsvarer til en viss grad med en annen undersøkelse, hvor 66 % svarte at de ville vært bekymret for sin families sikkerhet om de bodde i områder med ulv (16). Forskning tyder på at i forhold til ulv trenger ikke turgåere å frykte noe, betinget av at ulven fortsetter å være sky i forhold til mennesker. Barns kroppsstørrelse og atferd bidrar imidlertid til at de er mer sårbare for angrep (28). Resultatene i denne rapporten konstaterte at mange følte frykt i forhold til rovdyr, og den var større i Lierne enn både i Namdalseid og andre områder (16). Denne frykten vil trolig virke negativt på folks velferd og livskvalitet (27). Forskning tyder også på at kvinner er generelt mer redd rovdyr enn menn (29,30,31,32), noe denne rapporten støtter (tabell 7). I tabellen ser man i tillegg at kvinner i Lierne rapporterte at de var mer redd enn kvinner i Namdalseid. En annen studie fra Nord-Trøndelag tyder også på at eldre er mer redd rovdyr enn unge mennesker (5), og det støtter våre data til en viss grad. I Lierne var det de mellom 50-59 år som rapporterte at de oftest var redd, men de mellom 40-49 og 60-79 år rapporterte også at de ofte var redd (tabell 6). I Namdalseid var det de mellom 40-69 år som rapporterte at de oftest var redd. Når det gjaldt frykt for rovdyr i forhold til om

respondenten hadde sett bjørn eller ikke, viste dataene at de som ikke hadde sett bjørn oftere rapporterte at de var redd rovdyr. Dette gjaldt begge kommunene, men i litt større grad i Namdalseid (tabell 8). At frykten var større blant de som aldri hadde sett bjørn handler kanskje om bekymring og eventuelt pessimisme. Folk som har over et visst nivå med bekymring og pessimisme er trolig sårbare for miljøfaktorer som store rovdyr. Sårbarhet, personens oppfattelse av seg selv i forhold til ytre farer, hvor kontroll mangler, kan kanskje føre til en tilbøyelighet til å føle angst eller bekymring (33).

Rovdyrproblemet

Problemet med rovdyr er et emne som helt klart opptar folk, da hele 96 % (51 % kvinner og 45 % menn) i Lierne og 85 % (45 % kvinner og 40 % menn) i Namdalseid svarte at de tenkte på det i ulik grad. Det å tenke på rovdyrproblemet trenger ikke bety at man tenker på det med angst, frykt eller bekymring, og av den grunn får dårligere livskvalitet. Rovdyrtilhengere har ønsker om å bevare og øke rovdyrbestanden, og tenker da på rovdyrproblematikken i Norge på en annen måte enn rovdyrmodstandere. Resultatene i denne rapporten viser imidlertid at de fleste som tenker på rovdyrproblematikken rapporterte om uendret eller redusert livskvalitet (tabell 9). I Lierne var det flere enn i Namdalseid som tenkte på rovdyrproblemet og rapporterte om redusert livskvalitet, men i begge kommunene var det de som rapporterte at de svært ofte tenkte på rovdyrproblemet, som også rapporterte om redusert livskvalitet.

Innen kognitiv teori hevdes det at tanker påvirker følelser, kroppslig aktivering og handlinger, og at disse er i et stadig samspill (34,35). Det å tenke svært ofte på rovdyrproblemet vil da kanskje påvirke respondentenes følelser for rovdyr og egen situasjon, noe som igjen vil påvirke livskvaliteten negativt. Dette behøver ikke gjelde kun rovdyrmodstandere, da det også er mulig at rovdyrtilhengere får en verre livskvalitet av å tenke på rovdyrproblemet fordi de kanskje føler at rovdyrene ikke blir i varetatt på en optimal måte. Når det gjaldt gleden over rovdyr i kommunen og det å tenke på rovdyrproblemet viste dataene at det var mange færre i både Lierne og Namdalseid som rapporterte at de tenkte på rovdyrproblemet og samtidig rapporterte om glede for at de var tilstede i kommunen, enn de som rapporterte at de ikke var

glade for rovdyr i kommunen (tabell 10). Det kan tyde på et mindretall rovdyrtilhengere i disse kommunene, spesielt i Namdalseid. Tabell 10 viser også at folk er forskjellig, da de i Lierne som aldri tenkte på rovdyrproblemet rapporterte at de var glade for rovdyr i naturen, mens de som svært ofte tenkte på rovdyrproblemet rapporterte at de ikke var glade for rovdyrene. Her har kanskje det å tenke svært mye på rovdyrproblemet faktisk ført til at de negative følelsene for rovdyr har dominert, som igjen vil kunne føre til helseutfordringer for de menneskene det gjelder. Når det gjaldt det å tenke på rovdyrproblemet i forhold til om respondenten hadde sett bjørn eller ikke, viser tabell 11 at de som ikke hadde sett bjørn rapporterte at de oftere tenkte på problemet med rovdyr, dette gjaldt begge kommunene, dog i større grad i Namdalseid. Her var det kanskje frykten for det ukjente som gjorde at folk i Namdalseid i større grad rapporterte at de var reddere enn folk i Lierne.

Vern av rovdyr

Omtrent halvparten i Lierne og Namdalseid syntes at rovdyrene bør vernes i Norge. Dette spørsmålet angår landet, og ikke kommunen, og tallene kunne kanskje vært annerledes hvis det hadde gjaldt å bevare rovdyrene i sin egen kommune. Ulike holdningsundersøkelser tyder på at et stort flertall i Norge vil ha rovdyr (16). Det er imidlertid de færreste som vil ha rovdyr rett i nærheten av der de selv bor, på grunn av redselen for seg selv, sin familie og sine husdyr (6,29). I tillegg er mange av undersøkelsene gjort på folk som aldri kommer til å være i direkte befatning med rovdyr, og som dermed lettere vil svare at de synes rovdyr bør bevares (16). Det er derfor vanskelig å si om befolkningen i Lierne og Namdalseid hadde kommet til å svart annerledes om spørsmålet hadde omhandlet egen kommune.

Bruk av utmark

Resultatene viste at forekomsten av rovdyr påvirket hvilke områder befolkningen benyttet, og det var stor forskjell på Lierne og Namdalseid. 77 % (47 % kvinner og 30 % menn) i Lierne og 54 % (34 % kvinner og 20 % menn) i Namdalseid rapporterte at de ble påvirket i en eller annen grad. I Lierne var det nesten 10 % som rapporterte at de svært ofte var redd for rovdyr, og som svært ofte ble påvirket av rovdyr når det gjaldt bruk av områder i utmark. I Namdalseid var det kun 2 % som sa det samme. Man kunne kanskje antatt at noen endret sin bruk av utmark på grunn av rovdyrene, men i en "positiv" forstand, altså at de prøvde å oppsøke områder hvor rovdyrene

oppholdt seg. I såfall skulle de ikke ha svart at de var redde for rovdyr. Dataene viste at i Lierne var det bare 4 % som rapporterte at de aldri var redd, og som "av og til", "ganske ofte" eller "svært ofte" ble påvirket av rovdyrforekomsten når det gjaldt områdene de benytter i utmark (tabell 12). I Namdalseid gjaldt dette 9 %. Det var kanskje ikke alle disse som oppsøkte områder med rovdyr. Noen hadde muligens endret bruken fordi de har respekt for rovdyrene, og visste å holde avstand. Derfor kunne man anta at av de som hadde endret sin områdebruk i utmark på grunn av rovdyrforekomsten, hadde de fleste fått begrenset sin utfoldelse, heller enn økt den. Av de som hadde sett bjørn, var det nesten 80 % som rapporterte at de ble påvirket av rovdyrene i sin områdebruk av utmarka både i Lierne og i Namdalseid, med oftere påvirkning i Lierne (tabell 13). Av de som aldri hadde sett bjørn, var det i Lierne nesten 80 % som rapporterte at de likevel benyttet andre områder i utmark på grunn av rovdyrforekomsten. I Namdalseid var tallet 54 %. Rovdyrene påvirket folk i Lierne i større grad enn Namdalseid, enten folk var eksponert eller ikke.

Når det gjaldt endring i bruk av utmark, så hadde befolkningen i Lierne, spesielt kvinnene, i langt større grad rapportert om påvirkninger av rovdyrene enn de i Namdalseid. Den samme tendensen kunne sees i spørsmålet som omhandlet gleden av å være ute i naturen, så disse spørsmålene var dermed konsistente. Likevel var det litt flere kvinner i Namdalseid (17 %) som oppgav at de "av og til" hadde endret sin bruk i utmark, i forhold til Lierne (16%). Dette, samt at det var så mange som 50 % i Namdalseid som rapporterte om redusert glede av å være ute i naturen, kunne tyde på at bjørneobservasjonen som ble gjort sommeren før HUNT 3 påvirket respondentene i kommunen. Det er ikke ofte gjort observasjoner av den typen i Namdalseid, så når det først skjedde, kunne det ha gjort et sterkt inntrykk. Dataene viste i tillegg at bruken av utmark og også gleden av å være ute i naturen hadde endret seg (tabell 14). I Lierne var det 21 % som svært ofte hadde endret sin bruk av utmark, og som svært ofte rapporterte om redusert glede av å være ute i naturen, på grunn av rovdyr. I Namdalseid var det knapt 5 %. Helserelatert atferd, som det å være ute i naturen, ble påvirket av mange faktorer, ikke bare eksponisjon.

Livskvalitet, trivsel og helse

Over halvparten av befolkningen i Lierne rapporterte at *livskvaliteten* hadde blitt redusert på grunn av rovdynene. I Namdalseid var det en tredjedel som rapporterte at de syntes livskvaliteten hadde blitt redusert. Det viste seg også at i Lierne rapporterte totalt 28 % av respondentene at livskvaliteten var blitt verre samtidig som de svært ofte opplevde redusert glede av å være i naturen (tabell 15). I Namdalseid var det kun 8 % som rapporterte det samme.

Når det gjaldt rovdyns påvirkning på *helse* ble det rapportert en relativt liten effekt. Det var likevel 20 % i Lierne (en større andel kvinner enn menn) som rapporterte om verre helse på grunn av rovdyn, til sammenligning 8 % i Namdalseid. I denne undersøkelsen er det data kun på selvrapporert helse. Når HUNT 3 data ellers blir tilgjengelig, blir det mulig å studere flere ulike helsemål, inkludert biologiske stressmarkører, samt andre sammenhenger knyttet til rovdyn.

Når det gjaldt *trivsel* og påvirkningen fra rovdyn, var det flere i Lierne sammenlignet med Namdalseid som rapporterte om redusert trivsel (64 % mot 30 %). I Namdalseid rapporterte flertallet om *uendret* trivsel.

Ved å se på livskvalitet, helse og trivsel opp mot hverandre (tabell 16 - tabell 18) kunne vi se mer sammensatte påvirkninger fra rovdyn. I Lierne viste det seg at en femdel rapporterte om dårligere helse og redusert livskvalitet, mens dette gjaldt 9 % i Namdalseid. Det var også en femdel i Lierne som rapporterte om dårligere helse kombinert med redusert trivsel.

Når det gjaldt sammenhengen mellom det å ha observert bjørn og selvrapporert livskvalitet, helse og trivsel, ser det ut til at det å ha observert bjørn eller ikke, har mindre betydning (tabell 19, 20, 21).

Media

70 % av respondentene fra Lierne og 58 % av respondentene fra Namdalseid mente media ikke skaper et troverdig bilde av problemer med rovdyn. I forhold til om media

skaper et troverdig bilde av holdningen til rovdyr var svarene omtrent like i de to kommunene.

Staten har satset på omfattende informasjonsvirksomhet om store rovdyr gjennom blant annet media (21). Likevel kan ofte rovdyr-relaterte temaer bli framstilt unyansert i lokalaviser, hvor folk flest får sin daglige informasjon. Den faglige kvaliteten på det som legges fram i media varierer. Dette kan være med på å skape, heller enn løse, konflikter. Fjernsyns- og radioprogram er ikke styrt av myndighetene, og det kan oppstå mediaskapte konflikter som tar utgangspunkt i lokale og personlige forhold (14). En rapport tyder på at holdningene til rovdyr i kommuner med mye rovdyr er generelt negativ, men at den ofte er mer nyansert enn det media framstiller (27). Våre data støtter dette, da folk i Lierne rapporterte om mer glede over rovdyrene enn folk i Namdalseid, men rapporterte likevel mest frykt og var mer utsatt for påvirkninger av rovdyr i nærmiljøet.

Rovdyrforvaltning

Selv om et flertall i Norge ønsker at ulv og bjørn skal kunne leve i naturen i vårt land (27), er det likevel mange som er uenig i rovdyrpolitikken, og ønsker å forandre den (29,16). Våre data understøtter et slikt syn, da det var hele 95 % i Lierne og omtrent 80 % i Namdalseid som ikke hadde tillit til den nasjonale rovdyrforvaltningen. Det antas at få nordmenn stoler helt på politikerne (36). Forskning har vist at selv om folk er svært misfornøyde med rovdyrforvaltningen, så aksepterer de likevel rovdyrene (29). Hverken rovdyrtilhengere eller rovdyrmodstandere ønsker å utrydde rovdyrene, men begge gruppene kan være misfornøyd med rovdyrforvaltningen, både når det gjelder samarbeid og involvering av lokale aktører.

Data over sammenhengen mellom syn på rovdyrforvaltningen og gleden over rovdyr i kommunen viste at de fleste respondentene svarte at de ikke hadde tillit til rovdyrforvaltningen og heller ikke var glade for rovdyrene i kommunen (tabell 22). En fjerdedel i Lierne og 14 % i Namdalseid rapporterte at de var glade for rovdyrene i kommunen, selv om de ikke hadde tillit til den nasjonale forvaltningen.

Omtrent 60 % i Lierne og Namdalseid mente at de i liten grad hadde mulighet til å påvirke rovdyrforvaltningen i kommunen, og 80 % i Lierne samt 55 % i Namdalseid

syntes lokal kunnskap og erfaring i liten grad ble benyttet i rovdyrforvaltningen. Disse resultatene stemmer overens med andre studier som tyder på at mange i lokalsamfunnene opplever en følelse av avmakt og manglende evne til dialog med- og fleksibilitet i forvaltningen (37,38). I følge en rapport vil rovdyraksepten avta med økt følelse av avmakt (16). I tillegg vil lokal medvirkning i rovdyrforvaltningen, gjennom økt innflytelse og kontroll, bidra til å redusere frykten, samtidig som tilliten til rovdyrforvaltningen muligens blir større hvis lokalbefolkningen får være med å bestemme.

Konklusjon

Ut i fra dataene denne rapporten bygger på ser det ut til at forekomst av store rovdyr i nærmiljøet har påvirket folk på en negativ måte i Lierne sammenlignet med Namdalseid. Både når det gjelder frykt for rovdyr, næringsvirksomhet, glede ved bruk av utmark, livskvalitet og trivsel. Det ble funnet en relativt liten direkte effekt på selvrapportert helse. Undersøkelsen bekrefter at det er tillitssvikt mellom befolkningen og myndighetene når det gjelder rovdyrforvaltningen.

Referanser

- (1) Bronfenbrenner, U. 1977. Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32, 513-531
- (2) The Bern convention. Convention on the conservation of European wildlife and natural habitats. Questions and answers no 9. Bern, 1979.
- (3) St.meld nr 15, 2003-2004. Det kongelige miljøverndepartement. Rovvilt i norsk natur.
- (4) Rondini C., Boitani L. 2007. Systematic conservation planning and the cost of tackling conservation conflicts with large carnivores in Italy. Human-predator conflicts: ecological correlates, prey losses and patterns of management. *Conservation biology*, 21, 1455-1462.
- (5) Uldal, B. & Stordal, E. 2004. Menneske og rovvilt. Prosjektrapport. Helse Nord-Trøndelag, Psykiatrisk klinikk, Sykehuset Namsos.
- (6) Andersen, R., Linnell, J. D. C., Hustad H., 2003. Rovvilt og samfunn i Norge. En veileder til sameksistens i det 21. århundre. NINA temahefte 22.
- (7) Regjeringen.no. 2005. Plattform for regjeringssamarbeidet mellom Arbeiderpartiet, Sosialistisk venstreparti og Senterpartiet 2005-2009.
- (8) Guldvik, I. & Arnesen, T. 2001. Med rovdyr og politikk i utmarka: En evaluering av forsøk med rådgivende utvalg for rovviltforvaltning og rovviltnemnder. Østlandsforskning, rapport nr 2.
- (9) Wabakken, P., Aronson, Å., Strømseth, T. H., Sand, H., Svensson, L., Kojola, I. 2007. Ulv i skandinavia. Statusrapport for vinteren 2006-2007. Høgskolen i Hedmark. Oppdragsrapport 6.
- (10) Wabakken, P., Strømseth, T. H., Aronson, Å. 2008. Ulv i skandinavia pr. 1. mars 2008. foreløpige konklusjoner for vinteren 2007/2008. Høgskolen i Hedmark. Rapport 2.
- (11) Direktoratet for naturforvaltning. Miljøstatus i Norge. 2008. Store rovdyr.
- (12) Bjervamoen, S. G., Eiken, H. G., Smith, M., Brøseth, H., Aspholm, P., Maartmann, E., Wabakken, P., Knappskog, P. M. & Warttainen, I. 2008. Populasjonsovervåking av brunbjørn 2005-2008. Rapport for Sør-Norge, 2007. Bioforsk rapport 3.
- (13) Eiken H. G., Bjervamoen, S. G., Smith, M., Brøseth, H., Wikan, S., Jensen, L., Knappskog P. M., Bjørn T-A., Ollila, L., Aspholm, P. E. 2007. Populasjonsovervåking av brunbjørn 2005-2008: Rapport for Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag, Nordland, Troms og Finnmark 2006. Bioforsk-rapport 42.
- (14) Hundeide, M. T. 1998: Mikrofonstativ for den som skriker høyest? Østlandsforskning-rapport 18.
- (15) Bjørn, jerv, ulv og gaupe- vårt ansvar. Informasjonshefte. Direktoratet for naturforvaltning. 1996.
- (16) Lindell, J. D. C. & Bjerke, T. (red). 2002. Frykten for ulven. En tverrfaglig utredning. Oppdragsmelding 722. NINA.
- (17) Fakta om rovvilt. Rovviltportalen. 2008. Direktoratet for naturforvaltning.
- (18) Grimsrud, G. M.1995. Sosiologiske og samfunnsmessige konsekvenser for saueneæringen. I: Mysterud og Mysterud (red). Perspektiver på rovdyr, ressurser og utmarksnæringer i dagens- og framtidens Norge. UiO, NILF, NIBR m.fl. Oslo.

- (19) Bjerke, T., Røskaft, E., Skogen, K., Torgersen, S. 2002. Hva påvirker folks frykt for ulven. Hva påvirker folks frykt for ulven. Institutt for naturforskning (NINA): NINA oppdragsmelding nr. 722.
- (20) Wiegmann, O. & Guttelling, J. M. 1995. Risk appraisal and risk communication: some empirical data from the Netherlands reviewed. *Basic and applied social psychology* 16, 227-249
- (21) Brainerd, S. M. & Bjerke, T. 2002. Informasjonstiltak om store rovdyr i Norge. NINA fagrapport 69.
- (22) Andersen, R., Kvam, T., Linnell, J., Moa, P., Odden, J., Swenson, J. 2002. Møt gaupa; uproblematisk rovdyr eller notorisk lystløgner. I Pedersen, H. C. & Jonsson, B. (red.). 2002. Sluttrapport; "Bærekraftig høsting av bestander", Norsk Institutt for Naturforskning (NINA) temahefte 18.
- (23) Graham, K., Beckerman, A. P., Thirgood, S. 2005. Human-predator-prey conflicts: ecological correlates, prey losses and patterns of management. *Biological conservation*, 122, 159-171.
- (24) Om rovdyrprosjektene i Nord-Trøndelag. 1995. NINA-NIKU, Fakta-ark, 23.
- (25) Vittersøe, J., Kaltenborn, B. P., Bjerke, T. 1998. Attachment to livestock and attitudes toward large carnivores among sheep farmers in Norway. *Anthrozoos* 11, 210-217.
- (26) Moa, P., Austmo, L. B., Kvam, T. 2006. Gaupa i Nord-Trøndelag og Fosen 1994-2005; - en populærvitenskapelig fremstilt kunnskapsstatus. HiNT-utredning nr. 69/2006.
- (27) Grefsrud, R. & Overvåg, K. 2004. Konsekvenser av rovdyr og rovdyrpolitikk i "ulvesonen". Østlandsforskning-rapport 4.
- (28) Wam, H. K., Hjeljord, O., Dokk, J. G., Gjarnæs, I., Glende, E., Gustavsen, C. R., Vold, A-S., Østreng, O-C. 2003. Ulv i Østfold 1999-2003: et sammendrag av resultater fra forskningen. Rapport. Institutt for naturforvaltning, Norges landbrukshøgskole.
- (29) Skogen, K., Haaland, H., Krangle, O., Brainerd, S. M., Hustad, H. 2003. utredninger i forbindelse med ny rovviltmelding. Lokale syn på rovvilt og rovviltforvaltning: en undersøkelse i fire kommuner: Aurskog-Høland, Lesja, Lierne og Porsanger. NINA fagrapport 70.
- (30) Bjerke, T., Skogen, K., Kaltenborn, B. P. 2003. Nordmenns holdninger til store rovpattedyr. Resultater fra en spørreskjemaundersøkelse. NINA oppdragsmelding 768.
- (31) Balèiauskiene, L., & Balèiauskas, L. 2001. Threat perception of large carnivores: are there sexual differences? Large Carnivore Initiative of Europe.
- (32) Roskaft, E., Andersen, R., Linnell, J. D. C., Bjerke, T., Kaltenborn, B. 2003. Patterns of self-reported fear towards large carnivores among the Norwegian public. *Evolution and Human Behavior*, 24, 184-198.
- (33) Tonning, E. Kognitive aspekter ved angstlidelser og depresjoner.
<http://64.233.183.104/search?q=cache:MgoZwG8QDM0J:www.hieronimus.org/cgi-bin/hieronimus/imaker%3Fid%3D259%26method%3Dartikkel.show+Tonning,+Kognitive+aspekter+ved+angstlidelser+og+depresjoner&hl=no&ct=clnk&cd=1&gl=no>
- (34) Dehli, L. 2006. Kognitiv terapi ved depersonalisering og derealisasjon. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 9, 1143-1146.
- (35) Sørensen, M. & Graff-Iversen, S. 2001. Hvordan stimulere til helsefremmende atferd? *Tidsskrift for Den norske legeforening*, 6, 720-724.

(36) Brainerd, S. M. & Bjerke, T. 2002. Utredninger i forbindelse med ny rovviltmelding. Informasjonstiltak om store rovdyr i Norge. NINA fagrapport 69.

(37) Næss, B., Gangås, K. E., Brainerd, S. M. 2003. Leve med rovdyr. Sluttrapport. NINA Minirapport 13.

(38) Svenningsen, M. & Skogen, K. 2003. Evaluering av "Prosjekt rovdyrkunnskap" i Stor- Elvdal kommune. Rapport 9. NOVA.

F

13 Hvordan har rovdyr i din kommune påvirket din helse?

Blitt mye bedre..... Blitt litt verre.....
 Blitt litt bedre..... Blitt mye verre.....
 Uendret.....

14 Hvordan har rovdyr i din kommune påvirket din trivsel?

Blitt mye bedre..... Blitt litt verre.....
 Blitt litt bedre..... Blitt mye verre.....
 Uendret.....

15 Synes du media skaper et troverdig bilde av problemer med rovdyr i kommunene?

Ja Nei

16 Synes du media skaper et troverdig bilde av holdningen til rovdyr blant innbyggerne i kommunene?

Ja Nei

17 Har du tillit til den nasjonale rovdyrforvaltningen?

Ja Nei

T

18 Føler du at du har mulighet til å påvirke rovdyrforvaltningen i din kommune?

I stor grad..... I liten grad.....
 Både og..... Ikke aktuelt.....

19 Mener du at lokal kunnskap og erfaring blir benyttet i rovdyrforvaltningen?

I stor grad..... I liten grad.....
 Både og..... Vet ikke.....

NB!

Det utfylte skjemaet returneres i den vedlagte svarconvolutten. Porto er betalt.

Takk for hjelpa!

f

f

Vedlegg 2. Questionnaire in English

Humans and predatory animals (wolves and bears)

1. In the municipality you live in, have you ever seen:
	Yes	No
Bear.....	☐	☐
Wolf.....	☐	☐

If yes:

How close were you?

Less than 100 m.....	☐	100 – 500 m.....	☐
600 – 1000 m.....	☐	Over 1 km.....	☐

- Did the encounter feel threatening for you or others?
.....
	Yes	No
	☐	☐

2. Have you or have you had a business/work that has
been effected by predatory animals?.....
	Yes	No
	☐	☐

3. Have you or your family changed your source of income
because of predatory animals in the municipality?.....
	Yes	No
	☐	☐

4. Are you pleased that there are predatory animals in
nature in your municipality?.....
	Yes	No
	☐	☐

5. How often are you afraid of predatory animals?

Never.....	☐	Quite often.....	☐
Sometimes.....	☐	Very often.....	☐

6. Do you have children (minors) living at home?
.....
	Yes	No
	☐	☐

If yes:

Are you afraid the children will be attacked by predatory animals?

Never.....	☐	Quite often.....	☐
Sometimes.....	☐	Very often.....	☐

7. How often do you think about the problem of predatory animals?

Never.....	☐	Quite often.....	☐
Sometimes.....	☐	Very often.....	☐

8. How often do you think about whether predatory animals should be preserved
as a natural part of animal life in the country?

Never.....	☐	Quite often.....	☐
Sometimes.....	☐	Very often.....	☐

9. When you go out in nature, does the existence of predatory animals effect where you choose to go?

Never..... Quite often.....
Sometimes..... Very often.....

10. Has the way you use nature changed in the last 10 years because of predatory animals?

Never..... Quite often.....
Sometimes..... Very often.....

11. Has the pleasure of being in nature in your municipality been lessened because of predatory animals?

Much better..... A little worse.....
A little better..... Much worse.....
Same.....

12. How much have predatory animals in your municipality effected your quality of life?

Much better..... A little worse.....
A little better..... Much worse.....
Same.....

13. How much have predatory animals in your municipality effected your health?

Much better..... A little worse.....
A little better..... Much worse.....
Same.....

14. How much have predatory animals in your municipality effected your well-being?

Much better..... A little worse.....
A little better..... Much worse.....
Same.....

15. Do you think the media presents a credible picture of the problem of predators in the municipality?..... Yes No

16. Do you think the media presents a credible picture of the attitude the people of the municipality have about predators?..... Yes No

17. Do you have confidence in the national management of predatory animals?..... Yes No

18. Do you feel that you can influence the management of predatory animals in your municipality?

Very much so..... A little.....
Somewhat..... Not relevant.....

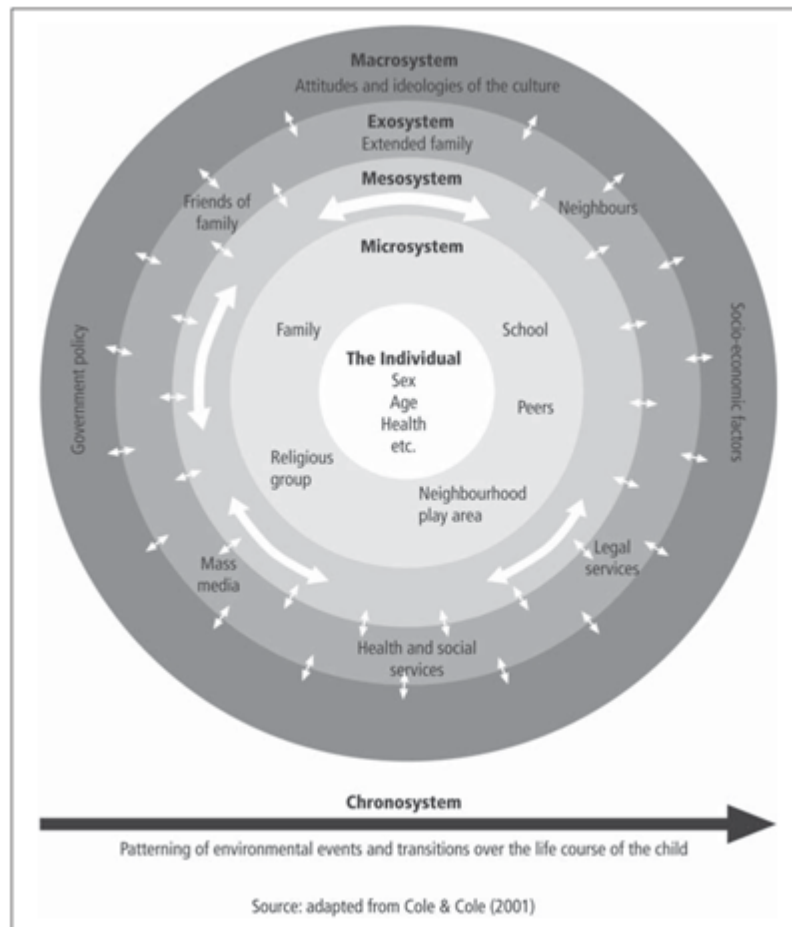
19. Do you think information and experience from the people of the municipality is used in the management of predatory animals?

Very much so.....   A little.....
Somewhat.....   Don't know.....

Appendiks. Teoretiske modeller

Teoretisk modell 1.

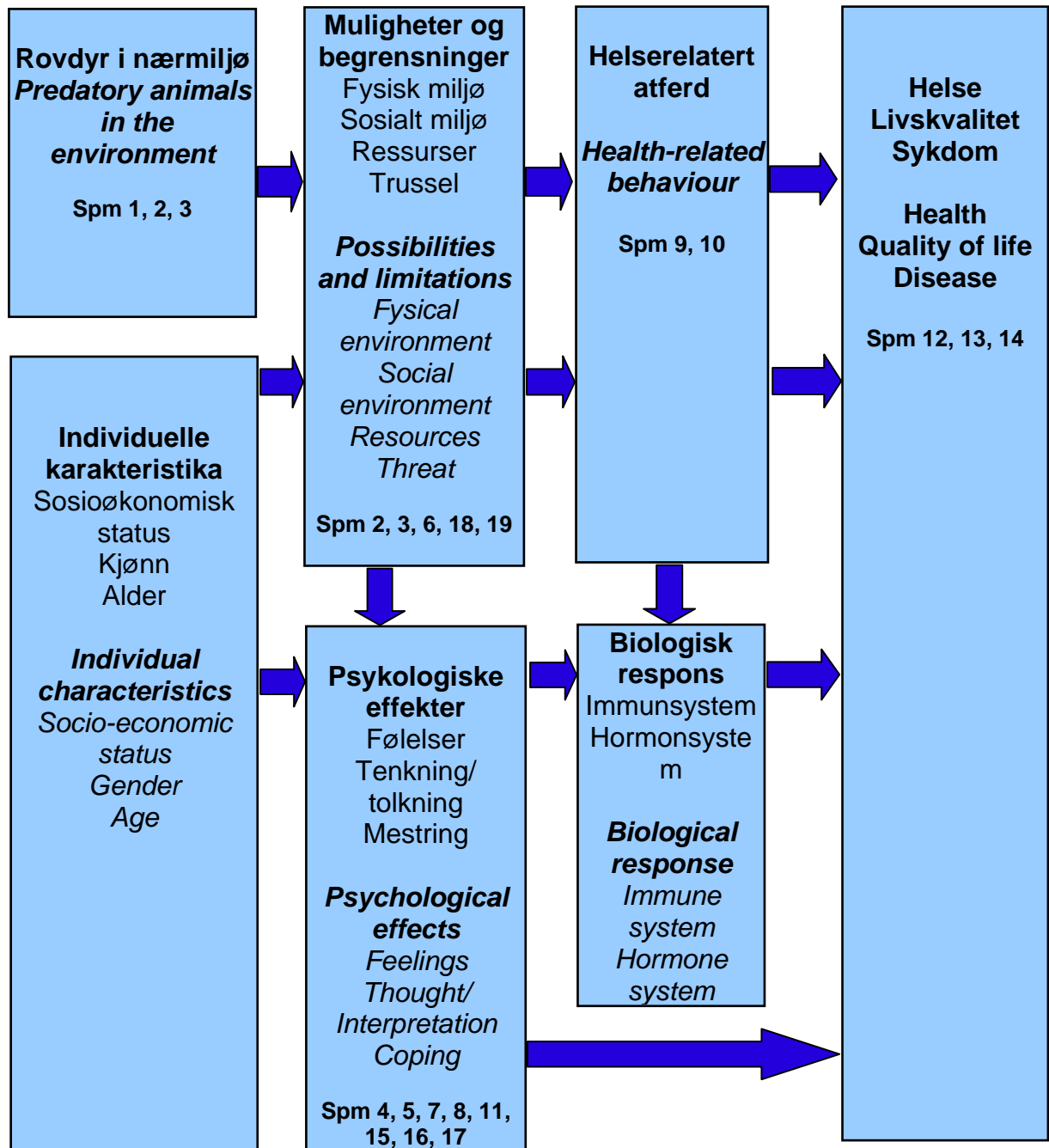
Bronfenbrenners økologiske systemteori, hvordan et menneske påvirkes av interaksjoner mellom flere økosystem (Bronfenbrenner, U., Alvarez, WF, & Henderson, CR, 1984). *Theoretical model 1. Bronfenbrenner's ecological systems theory, how a person is affected by the interactions between several ecosystem.*

Teoretisk modell 2.

Modell for å forstå helseeffekter av rovdyr i nærmiljøet.

Theoretical model 2. Model for understanding health effects related to predatory animals in the close environment.

Note: nederst i boksene henvises det til spørsmålene i spørreskjema (vedlegg 1 og 2)

Note: at the bottom of the boxes it is referred to the questions in the questionnaire (enclosure 1 and 2)

Tabeller

Tabell 1.

Lierne kommune.

Table 1. Lierne municipality.

Lierne kommune-nummer <i>Lierne municipality number</i>	Alder <i>Age</i>	Kjønn <i>Gender</i>	Antall inviterte <i>Amount invited</i>	Antall som møtte <i>Amount attending</i>	Antall som møtte i prosent <i>Amount attending in percent</i>
1738	10-19	M	2	0	0 %
1738	20-29	F	73	34	47 %
1738	20-29	M	85	29	34 %
1738	30-39	F	76	61	80 %
1738	30-39	M	84	53	63 %
1738	40-49	F	91	70	77%
1738	40-49	M	84	55	65 %
1738	50-59	F	99	83	84 %
1738	50-59	M	124	96	77 %
1738	60-69	F	83	67	81 %
1738	60-69	M	87	71	82 %
1738	70-79	F	82	57	70 %
1738	70-79	M	62	38	61 %
1738	80-89	F	50	26	52 %
1738	80-89	M	32	15	47 %
1738	90-99	F	8	2	25 %
1738	90-99	M	7	2	29 %
1738	100-109	F	1	0	0 %
Total			1130	759	67 %

Tabell 2.

Namdalseid kommune.

Table 2. Namdalseid municipality.

Namdalseid kommune- nummer <i>Namdalseid municipality number</i>	Alder <i>Age</i>	Kjønn <i>Gender</i>	Antall inviterte <i>Amount invited</i>	Antall som møtte <i>Amount attending</i>	Antall som møtte i prosent <i>Amount attending in percent</i>
1725	10-19	F	9	2	22 %
1725	10-19	M	14	1	7 %
1725	20-29	F	92	33	36 %
1725	20-29	M	93	21	23 %
1725	30-39	F	97	47	48 %
1725	30-39	M	95	37	39 %
1725	40-49	F	116	86	74 %
1725	40-49	M	120	59	49 %
1725	50-59	F	124	93	75 %
1725	50-59	M	150	99	66 %
1725	60-69	F	100	76	76 %
1725	60-69	M	103	77	75 %
1725	70-79	F	72	46	64 %
1725	70-79	M	80	48	60 %
1725	80-89	F	71	23	32 %
1725	80-89	M	46	11	24 %
1725	90-99	F	18	1	6 %
1725	90-99	M	7	1	14 %
Total			1407	761	54 %

Tabell 3.

Kjønnsforskjeller på å oppleve møtet med rovdyr truende eller ikke i Namdalseid og Lierne.

Table 3. Differences in gender in experiencing the encounter with predatory animals as threatening or not in Namdalseid and Lierne.

			Kjønn Gender		Total
			Kvinne Female	Mann Male	
Namdalseid	Opplvde du møtet som truende for deg selv eller andre? Did the encounter feel threatening to you?	Ja Yes	4 40,0%	6 60,0%	10 100,0%
		Nei No	15 33,3%	30 66,7%	45 100,0%
	Total		19 34,5%	36 65,5%	55 100,0%
Lierne	Opplvde du møtet som truende for deg selv eller andre? Did the encounter feel threatening to you?	Ja Yes	26 40,0%	39 60,0%	65 100,0%
		Nei No	81 41,1%	116 58,9%	197 100,0%
	Total		107 40,8%	155 59,2%	262 100,0%

Namdalseid: N = 55 = 100% (valid). Missing = 661.

Lierne: N = 262 = 100% (valid). Missing = 661.

Tabell 4.

Kjønnsforskjeller på hvor nær respondenten var til rovdyrene i Lierne og Namdalseid.

Table 4. Differences in gender on how close the respondent were to predatory animals in Lierne and Namdalseid.

			Hvor nær var du? How close were you?				Total
			Mindre enn 100 m	100-500 m	600-1000 m	Over 1 km	
Namdalseid	Kjønn Gender	Kvinne Female	1 11,1%	5 55,6%	3 33,3%		9 100,0%
		Mann Male	13 46,4%	12 42,9%	3 10,7%		28 100,0%
	Total		14 37,8%	17 45,9%	6 16,2%		37 100,0%
Lierne	Kjønn Gender	Kvinne Female	57 54,8%	39 37,5%	6 5,8%	1 1,0%	104 100,0%
		Mann Male	111 71,6%	37 23,9%	5 3,2%	2 1,3%	155 100,0%
	Total		168 64,9%	76 29,3%	11 4,2%	3 1,2%	259 100,0%

Namdalseid: N = 37 = 100% (valid). Missing = 679.

Lierne: N = 259 = 100% (valid). Missing = 446.

Tabell 5.

Gleden over rovdyr i kommunen i forhold til eksposisjon i Lierne og Namdalseid.

Table 5. The pleasure of predatory animals in the municipality in relation to exposure to predatory animals in Lierne and Namdalseid.

			Er du glad for at det er rovdyr i naturen i din kommune? Are you pleased that there are predatory animals in nature in your municipality?		Total
			Ja Yes	Nei No	
Namdalseid	Har du noen gang i din kommune sett bjørn?	Ja Yes	5 3,8%	21 4,9%	26 4,6%
	Have you ever seen bear in your municipality?	Nei No	126 96,2%	408 95,1%	534 95,4%
	Total		131 100,0%	429 100,0%	560 100,0%
Lierne	Har du noen gang i din kommune sett bjørn?	Ja Yes	75 43,6%	156 37,3%	231 39,2%
	Have you ever seen bear in your municipality?	Nei No	97 56,4%	262 62,7%	359 60,8%
	Total		172 100,0%	418 100,0%	590 100,0%

Namdalseid: N = 560 = 100% (valid). Missing = 156.

Lierne: N = 590 = 100% (valid). Missing = 115.

Tabell 6.

Aldersforskjeller i redsel for rovdyr i Namdalseid and Lierne.

Table 6. Age differences in fear of predatory animals in Namdalseid and Lierne.

		Hvor ofte er du selv redd for rovdyr? How often are you afraid of predatory animals				Total
		Aldri Never	Av og til Sometimes	Ganske ofte Quite often	Svært ofte Very often	
Namdalseid	20-29	12	13	2	0	27
		4,9%	4,9%	5,7%	,0%	4,7%
	30-39	24	26	3	2	55
		9,8%	9,7%	8,6%	8,7%	9,6%
	40-49	44	58	4	2	108
		18,0%	21,6%	11,4%	8,7%	18,9%
	50-59	78	68	4	3	153
		31,8%	25,4%	11,4%	13,0%	26,8%
60-69	43	64	11	10	128	
	17,6%	23,9%	31,4%	43,5%	22,4%	
70-79	32	31	8	5	76	
	13,1%	11,6%	22,9%	21,7%	13,3%	
80+	12	8	3	1	24	
	4,9%	3,0%	8,6%	4,3%	4,2%	
Total		245	268	35	23	571
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Lierne	20-29	12	22	5	5	44
		9,5%	7,2%	4,7%	6,7%	7,2%
	30-39	15	48	12	7	82
		11,9%	15,7%	11,2%	9,3%	13,4%
	40-49	27	53	20	9	109
		21,4%	17,3%	18,7%	12,0%	17,8%
	50-59	28	77	31	13	149
		22,2%	25,2%	29,0%	17,3%	24,3%
60-69	27	51	18	21	117	
	21,4%	16,7%	16,8%	28,0%	19,1%	
70-79	13	41	15	9	78	
	10,3%	13,4%	14,0%	12,0%	12,7%	
80+	4	14	6	11	35	
	3,2%	4,6%	5,6%	14,7%	5,7%	
Total		126	306	107	75	614
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Namdalseid: N = 571 = 100% (valid). Missing = 145.

Lierne: N = 614 = 100% (valid). Missing = 91.

Tabell 7.

Kjønnforskjeller i frykt for rovdyr i Namdalseid og Lierne.

Table 7. Sex differences in fear of predatory animals in Namdalseid and Lierne.

			Kjønn Gender		Total
			Kvinne Female	Mann Male	
Namdalseid	Hvor ofte er du selv redd for rovdyr? How often are you afraid of predatory animals?	Aldri Never	87 35,5%	158 64,5%	245 100,0%
		Av og til Sometimes	172 63,9%	97 36,1%	269 100,0%
		Ganske ofte Quite often	27 77,1%	8 22,9%	35 100,0%
		Svært ofte Very often	22 95,7%	1 4,3%	23 100,0%
	Total	308 53,8%	264 46,2%	572 100,0%	
Lierne	Hvor ofte er du selv redd for rovdyr? How often are you afraid of predatory animals?	Aldri Never	24 19,0%	102 81,0%	126 100,0%
		Av og til Sometimes	160 52,3%	146 47,7%	306 100,0%
		Ganske ofte Quite often	80 74,8%	27 25,2%	107 100,0%
		Svært ofte Very often	59 78,7%	16 21,3%	75 100,0%
	Total	323 52,6%	291 47,4%	614 100,0%	

Namdalseid: N = 572 = 100% (valid). Missing = 144.

Lierne: N = 614 = 100% (valid). Missing = 91.

Tabell 8a.

Eksposering for bjørn i forhold til frykt for rovdyr blant kvinner i Namdalseid og Lierne.
Table 8a. Exposure to bear in relation to fear of predatory animals among females in Namdalseid and Lierne.

			Har du noen gang i din kommune sett bjørn? Have you ever seen bear in your municipality?		Total
			Ja Yes	Nei No	
Namdalseid	Hvor ofte er du selv redd for rovdyr? How often are you afraid of predatory animals?	Aldri Never	1 16,7%	85 28,6%	86 28,4%
		Av og til Sometimes	2 33,3%	168 56,6%	170 56,1%
		Ganske ofte Quite often	1 16,7%	24 8,1%	25 8,3%
		Svært ofte Very often	2 33,3%	20 6,7%	22 7,3%
		Total	6 100,0%	297 100,0%	303 100,0%
Lierne	Hvor ofte er du selv redd for rovdyr? How often are you afraid of predatory animals?	Aldri Never	6 6,7%	18 7,9%	24 7,6%
		Av og til Sometimes	40 44,9%	115 50,7%	155 49,1%
		Ganske ofte Quite often	27 30,3%	52 22,9%	79 25,0%
		Svært ofte Very often	16 18,0%	42 18,5%	58 18,4%
		Total	89 100,0%	227 100,0%	316 100,0%

Namdalseid: N = 303 = 100% (valid). Missing = 76.

Lierne: N = 316 = 100% (valid). Missing = 54.

Tabell 8b.

Eksposering for bjørn i forhold til frykt for rovdyr blant menn i Namdalseid og Lierne.
Table 8b. Exposure to bear in relation to fear of predatory animals among males in Namdalseid and Lierne.

			Har du noen gang i din kommune sett bjørn? Have you ever seen bear in your municipality?		Total
			Ja Yes	Nei No	
Namdalseid	Hvor ofte er du selv redd for rovdyr? How often are you afraid of predatory animals?	Aldri Never	10 47,6%	145 60,4%	155 59,4%
		Av og til Sometimes	11 52,4%	86 35,8%	97 37,2%
		Ganske ofte Quite often	0 ,0%	8 3,3%	8 3,1%
		Svært ofte Very often	0 ,0%	1 ,4%	1 ,4%
		Total	21 100,0%	240 100,0%	261 100,0%
Lierne	Hvor ofte er du selv redd for rovdyr? How often are you afraid of predatory animals?	Aldri Never	44 30,6%	58 40,0%	102 35,3%
		Av og til Sometimes	78 54,2%	66 45,5%	144 49,8%
		Ganske ofte Quite often	14 9,7%	13 9,0%	27 9,3%
		Svært ofte Very often	8 5,6%	8 5,5%	16 5,5%
		Total	144 100,0%	145 100,0%	289 100,0%

Namdalseid: N = 261 = 100% (valid). Missing = 76.

Lierne: N = 289 = 100% (valid). Missing = 46.

Tabell 9.

Livskvalitet i forhold til å tenke på rovdyrproblemet i Namdalseid og Lierne.

Table 9. Quality of life in relation to thinking about the problem with predatory animals in Namdalseid and Lierne.

			Hvordan har rovdyr i din kommune påvirket din livskvalitet? How have predatory animals in your municipality effected your quality of life?			Total
			Bedre Better	Uendret Same	Verre Worse	
Namdalseid	Hvor ofte tenker på problemet med rovdyr? How often do you think about the problem with predatory animals?	Aldri Never	4 57,1%	75 19,2%	3 1,8%	82 14,5%
		Av og til Sometimes	3 42,9%	277 70,8%	78 46,2%	358 63,1%
		Ganske ofte Quite often	0 0,0%	32 8,2%	60 35,5%	92 16,2%
		Svært ofte Very often	0 0,0%	7 1,8%	28 16,6%	35 6,2%
		Total	7 100,0%	391 100,0%	169 100,0%	567 100,0%
Lierne	Hvor ofte tenker på problemet med rovdyr? How often do you think about the problem with predatory animals?	Aldri Never	1 12,5%	21 8,9%	1 ,3%	23 3,7%
		Av og til Sometimes	7 87,5%	162 68,4%	109 29,5%	278 45,3%
		Ganske ofte Quite often	0 0,0%	48 20,3%	170 46,1%	218 35,5%
		Svært ofte Very often	0 0,0%	6 2,5%	89 24,1%	95 15,5%
		Total	8 100,0%	237 100,0%	369 100,0%	614 100,0%

Namdalseid: N = 567 = 100% (valid). Missing = 149.

Lierne: N = 614 = 100% (valid). Missing = 91.

Tabell 10.

Gleden over rovdyr i kommunen i forhold til å tenke på rovdyrproblemet i Namdalseid og Lierne.

Table 10. The pleasure of predatory animals in the municipality in relation to thinking about the problem with predatory animals in Namdalseid and Lierne.

			Er du glad for at det er rovdyr i naturen i din kommune? Are you pleased that there are predatory animals in nature in your municipality?		
			Ja Yes	Nei No	Total
Namdalseid	Hvor ofte tenker på problemet med rovdyr? How often do you think about the problem with predatory animals?	Aldri Never	35 26,1%	47 10,9%	82 14,5%
		Av og til Sometimes	87 64,9%	268 62,3%	355 62,9%
		Ganske ofte Quite often	9 6,7%	81 18,8%	90 16,0%
		Svært ofte Very often	3 2,2%	34 7,9%	37 6,6%
		Total	134 100,0%	430 100,0%	564 100,0%
Lierne	Hvor ofte tenker på problemet med rovdyr? How often do you think about the problem with predatory animals?	Aldri Never	19 11,0%	4 ,9%	23 3,9%
		Av og til Sometimes	90 52,0%	177 41,8%	267 44,8%
		Ganske ofte Quite often	55 31,8%	155 36,6%	210 35,2%
		Svært ofte Very often	9 5,2%	87 20,6%	96 16,1%
		Total	173 100,0%	423 100,0%	596 100,0%

Namdalseid: N = 564 = 100% (valid). Missing = 152.

Lierne: N = 596 = 100% (valid). Missing = 109.

Tabell 11.

Eksponering av bjørn i forhold til å tenke på rovdyrproblemet i Namdalseid og Lierne.
Table 11. Exposure to bear in relation to thinking about the problem with predatory animals in Namdalseid and Lierne.

			Har du noen gang i din kommune sett bjørn? Have you ever seen bear in your municipality?		Total
			Ja Yes	Nei No	
Namdalseid	Hvor ofte tenker på problemet med rovdyr? How often do you think about the problem with predatory animals?	Aldri Never	3 11,1%	80 14,7%	83 14,5%
		Av og til Sometimes	17 63,0%	344 63,1%	361 63,1%
		Ganske ofte Quite often	5 18,5%	88 16,1%	93 16,3%
		Svært ofte Very often	2 7,4%	33 6,1%	35 6,1%
		Total	27 100,0%	545 100,0%	572 100,0%
Lierne	Hvor ofte tenker på problemet med rovdyr? How often do you think about the problem with predatory animals?	Aldri Never	8 3,4%	16 4,3%	24 3,9%
		Av og til Sometimes	96 41,2%	181 48,1%	277 45,5%
		Ganske ofte Quite often	90 38,6%	124 33,0%	214 35,1%
		Svært ofte Very often	39 16,7%	55 14,6%	94 15,4%
		Total	233 100,0%	376 100,0%	609 100,0%

Namdalseid: N = 564 = 100% (valid). Missing = 152.

Lierne: N = 596 = 100% (valid). Missing = 109.

Tabell 12.

Påvirkningen av forekomst av rovdyr i forhold til frykt for rovdyr i Namdalseid og Lierne.

Table 12. The effect existence of predatory animals has in relation to fear of predatory animals in Namdalseid and Lierne.

		Påvirker forekomsten av rovdyr hvilke områder du ytter i utmark? When you go out in nature, does existence of predatory animals effect where you choose to go?				Total
		Aldri Never	Av og til Sometimes	Ganske ofte Quite often	Svært ofte Very often	
Namdalseid	Aldri Never	189 33,9%	45 8,1%	4 ,7%	2 ,4%	240 43,0%
	Av og til Sometimes	57 10,2%	146 26,2%	46 8,2%	12 2,2%	261 46,8%
	Ganske ofte Quite often	3 ,5%	5 ,9%	19 3,4%	7 1,3%	34 6,1%
	Svært ofte Very often	4 ,7%	5 ,9%	4 ,7%	10 1,8%	23 4,1%
	Total	253 45,3%	201 36,0%	73 13,1%	31 5,6%	558 100,0%
Lierne	Aldri Never	101 16,7%	20 3,3%	1 ,2%	3 ,5%	125 20,7%
	Av og til Sometimes	35 5,8%	158 26,2%	81 13,4%	28 4,6%	302 50,0%
	Ganske ofte Quite often	0 ,0%	15 2,5%	41 6,8%	51 8,4%	107 17,7%
	Svært ofte Very often	2 ,3%	2 ,3%	6 1,0%	60 9,9%	70 11,6%
	Total	138 22,8%	195 32,3%	129 21,4%	142 23,5%	604 100,0%

Namdalseid: N = 558 = 100% (valid). Missing = 158.

Lierne: N = 604 = 100% (valid). Missing = 101.

Tabell 13.

Påvirkningen av forekomst av rovdyr i forhold til frykt for rovdyr i Namdalseid og Lierne.

Table 13. The effect existence of predatory animals has in relation to fear of predatory animals in Namdalseid and Lierne.

			åvirker forekomsten av rovdyr hvilke områder du benytter i utmark? When you go out in nature, does the existence of predatory animals effect where you choose to go?				Total
			Aldri Never	Av og til Sometimes	Ganske ofte Quite often	Svært ofte Very often	
Namdalseid	Har du noen gang sett bjørn? Have you ever seen bear in your municipality?	Ja Yes	6 2,4%	10 5,0%	6 8,2%	4 12,9%	26 4,7%
		Nei No	247 97,6%	192 95,0%	67 91,8%	27 87,1%	533 95,3%
	Total	253 100,0%	202 100,0%	73 100,0%	31 100,0%	559 100,0%	
Lierne	Har du noen gang sett bjørn? Have you ever seen bear in your municipality?	Ja Yes	55 39,9%	72 36,7%	39 30,5%	66 47,5%	232 38,6%
		Nei No	83 60,1%	124 63,3%	89 69,5%	73 52,5%	369 61,4%
	Total	138 100,0%	196 100,0%	128 100,0%	139 100,0%	601 100,0%	

Namdalseid: N = 559 = 100% (valid). Missing = 157.

Lierne: N = 601 = 100% (valid). Missing = 104.

Tabell 14.

Endret bruk av utmark de siste ti år i forhold til redusert glede av å være i naturen i Namdalseid og Lierne.

Table 14. Changed use of nature the last 10 years in relation to lessened pleasure being in nature in Namdalseid and Lierne.

			Har gleden av å være ute i naturen i din kommune blitt redusert pga rovdyr? Has the pleasure of being in nature in your municipality been lessened because of predatory animals?				
			Aldri Never	Av og til Sometimes	Ganske ofte Quite often	Svært ofte Very often	Total
Namdalseid	Har din bruk av utmark endret seg de siste ti år pga rovdyr? Has the way you use nature changed in the last 10 years because of predatory animals?	Aldri Never	249 90,5%	60 33,9%	5 7,0%	0 0,0%	314 55,3%
		Av og til Sometimes	25 9,1%	110 62,1%	25 35,2%	8 17,8%	168 29,6%
		Ganske ofte Quite often	1 0,4%	5 2,8%	38 53,5%	9 20,0%	53 9,3%
		Svært ofte Very often	0 0,0%	2 1,1%	3 4,2%	28 62,2%	33 5,8%
		Total	275 100,0%	177 100,0%	71 100,0%	45 100,0%	568 100,0%
Lierne	Har din bruk av utmark endret seg de siste ti år pga rovdyr? Has the way you use nature changed in the last 10 years because of predatory animals?	Aldri Never	99 89,2%	40 23,4%	7 4,9%	4 2,2%	150 24,7%
		Av og til Sometimes	10 9,0%	113 66,1%	48 33,6%	14 7,7%	185 30,4%
		Ganske ofte Quite often	1 0,9%	14 8,2%	75 52,4%	38 20,8%	128 21,1%
		Svært ofte Very often	1 0,9%	4 2,3%	13 9,1%	127 69,4%	145 23,8%
		Total	111 100,0%	171 100,0%	143 100,0%	183 100,0%	608 100,0%

Namdalseid: N = 568 = 100% (valid). Missing = 148.

Lierne: N = 608 = 100% (valid). Missing = 97.

Tabell 15.

Livskvalitet i forhold til redusert glede av å være i naturen i Namdalseid og Lierne.
 Table 15. Quality of life in relation to lessened pleasure being in nature in Namdalseid and Lierne.

			Er gleden av å være ute i naturen i din kommune blitt redusert pga rovdyr? Has the pleasure of being in nature in your municipality been lessened because of predatory animals?				
			Aldri Never	Av og til Sometimes	Ganske ofte Quite often	Svært ofte Very often	Total
Namdalseid	Hvordan har rovdyr i din kommune påvirket din livskvalitet? How have predatory animals in your municipality effected your quality of life?	Bedre Better	7 2,6%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	7 1,2%
		Uendret Same	258 94,2%	110 62,5%	20 29,0%	1 2,2%	389 68,8%
		Verre Worse	9 3,3%	66 37,5%	49 71,0%	45 97,8%	169 29,9%
	Total	274 100,0%	176 100,0%	69 100,0%	46 100,0%	565 100,0%	
Lierne	Hvordan har rovdyr i din kommune påvirket din livskvalitet? How have predatory animals in your municipality effected your quality of life?	Bedre Better	8 7,2%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	8 1,3%
		Uendret Same	97 87,4%	96 55,5%	33 22,8%	10 5,5%	236 38,6%
		Verre Worse	6 5,4%	77 44,5%	112 77,2%	173 94,5%	368 60,1%
	Total	111 100,0%	173 100,0%	145 100,0%	183 100,0%	612 100,0%	

Namdalseid: N = 565 = 100% (valid). Missing = 151.

Lierne: N = 612 = 100% (valid). Missing = 93.

Tabell 16.

Helse og livskvalitet i Namdalseid og Lierne.

Table 16. Health and quality of life in Namdalseid and Lierne.

			Hvordan har rovdyr i din kommune påvirket din livskvalitet? How have predatory animals in your municipality effected your quality of life?			Total
			Bedre Better	Uendret Same	Verre Worse	
Namdalseid	Hvordan har rovdyr i din kommune påvirket din helse? How have predatory animals in your municipality effected your health?	Bedre Better	2 28,6%	1 ,3%	0 ,0%	3 ,6%
		Uendret Same	5 71,4%	372 99,7%	115 71,4%	492 90,9%
		Verre Worse	0 ,0%	0 ,0%	46 28,6%	46 8,5%
	Total	7 100,0%	373 100,0%	161 100,0%	541 100,0%	
Lierne	Hvordan har rovdyr i din kommune påvirket din helse? How have predatory animals in your municipality effected your health?	Bedre Better	2 25,0%	0 ,0%	0 ,0%	2 ,3%
		Uendret Same	6 75,0%	231 100,0%	233 66,8%	470 79,9%
		Verre Worse	0 ,0%	0 ,0%	116 33,2%	116 19,7%
	Total	8 100,0%	231 100,0%	349 100,0%	588 100,0%	

Namdalseid: N = 565 = 100% (valid). Missing = 151.

Lierne: N = 612 = 100% (valid). Missing = 93.

Tabell 17.

Helse og trivsel i Namdalseid og Lierne.

Table 17. Health and well-being in Namdalseid and Lierne.

			Hvordan har rovdyr i din kommune påvirket din helse? How have predatory animals in your municipality effected your health?			Total
			Bedre Better	Uendret Same	Verre Worse	
Namdalseid	Hvordan har rovdyr i din kommune påvirket din trivsel? How have predatory animals in your municipality effected your well-being?	Bedre Better	2 66,7%	2 ,4%	0 ,0%	4 ,7%
		Uendret Same	1 33,3%	380 76,9%	1 2,2%	382 70,3%
		Verre Worse	0 ,0%	112 22,7%	45 97,8%	157 28,9%
	Total	3 100,0%	494 100,0%	46 100,0%	543 100,0%	
Lierne	Hvordan har rovdyr i din kommune påvirket din trivsel? How have predatory animals in your municipality effected your well-being?	Bedre Better	2 100,0%	7 1,5%	0 ,0%	9 1,5%
		Uendret Same	0 ,0%	205 43,6%	0 ,0%	205 34,9%
		Verre Worse	0 ,0%	258 54,9%	116 100,0%	374 63,6%
	Total	2 100,0%	470 100,0%	116 100,0%	588 100,0%	

Namdalseid: N = 543 = 100% (valid). Missing = 173.

Lierne: N = 588 = 100% (valid). Missing = 117.

Tabell 18.

Trivsel og livskvalitet i Namdalseid og Lierne.

Table 18. Well-being and quality of life in Namdalseid and Lierne.

			Hvordan har rovdyr i din kommune påvirket din livskvalitet? How have predatory animals in your amunicipality effected your quality of life?			Total
			Bedre Better	Uendret Same	Verre Worse	
Namdalseid	Hvordan har rovdyr i din kommune påvirket din trivsel? How have predatory animals in your municipality effected your well-being?	Bedre Better	2 28,6%	1 ,3%	1 ,6%	4 ,7%
		Uendret Same	5 71,4%	349 92,8%	29 18,1%	383 70,5%
		Verre Worse	0 ,0%	26 6,9%	130 81,3%	156 28,7%
	Total	7 100,0%	376 100,0%	160 100,0%	543 100,0%	
Lierne	Hvordan har rovdyr i din kommune påvirket din trivsel? How have predatory animals in your municipality effected your well-being?	Bedre Better	8 100,0%	0 ,0%	1 ,3%	9 1,5%
		Uendret Same	0 ,0%	174 76,0%	31 8,7%	205 34,6%
		Verre Worse	0 ,0%	55 24,0%	323 91,0%	378 63,9%
	Total	8 100,0%	229 100,0%	355 100,0%	592 100,0%	

Namdalseid: N = 565 = 100% (valid). Missing = 151.

Lierne: N = 612 = 100% (valid). Missing = 93.

Tabell 19.

Eksposisjon av bjørn og livskvalitet i Namdalseid og Lierne.

Table 19. Exposition of bear and quality of life in Namdalseid and Lierne.

			Hvordan har rovdyr i din kommune påvirket din livskvalitet? How have predatory animals in your amunicipality effected your quality of life?			Total
			Bedre Better	Uendret Same	Verre Worse	
Namdalseid	Har du noen gang i din kommune sett bjørn? Have you ever seen bear in your municipality?	Ja Yes	0 0,0%	15 3,9%	12 7,1%	27 4,8%
		Nei No	7 100,0%	371 96,1%	158 92,9%	536 95,2%
	Total	7 100,0%	386 100,0%	170 100,0%	563 100,0%	
Lierne	Har du noen gang i din kommune sett bjørn? Have you ever seen bear in your municipality?	Ja Yes	3 37,5%	83 35,0%	148 40,9%	234 38,6%
		Nei No	5 62,5%	154 65,0%	214 59,1%	373 61,4%
	Total	8 100,0%	237 100,0%	362 100,0%	607 100,0%	

Namdalseid: N = 563 = 100% (valid). Missing = 153.

Lierne: N = 607 = 100% (valid). Missing = 98.

Tabell 20.

Eksposisjon av bjørn og helse i Namdalseid og Lierne.

Table 20. Exposition of bear and health in Namdalseid and Lierne.

			Hvordan har rovdyr i din kommune påvirket din helse? How have predatory animals in your municipality effected your health?			Total
			Bedre Better	Uendret Same	Verre Worse	
Namdalseid	Har du noen gang i din kommune sett bjørn? Have you ever seen bear in your municipality?	Ja Yes	0 ,0%	23 4,7%	3 6,5%	26 4,8%
		Nei No	3 100,0%	467 95,3%	43 93,5%	513 95,2%
	Total	3 100,0%	490 100,0%	46 100,0%	539 100,0%	
Lierne	Har du noen gang i din kommune sett bjørn? Have you ever seen bear in your municipality?	Ja Yes	2 100,0%	182 38,9%	42 37,5%	226 38,8%
		Nei No	0 ,0%	286 61,1%	70 62,5%	356 61,2%
	Total	2 100,0%	468 100,0%	112 100,0%	582 100,0%	

Namdalseid: N = 539 = 100% (valid). Missing = 177.

Lierne: N = 582 = 100% (valid). Missing = 123.

Tabell 21.

Eksposisjon av bjørn og trivsel i Namdalseid og Lierne.

Table 21. Exposition of bear and well-being in Namdalseid and Lierne.

			Hvordan har rovdyr i din kommune påvirket din trivsel? How have predatory animals in your municipality effected your well-being?			Total
			Bedre Better	Uendret Same	Verre Worse	
Namdalseid	Har du noen gang i din kommune sett bjørn? Have you ever seen bear in your municipality?	Ja Yes	0 0,0%	16 4,2%	10 6,4%	26 4,8%
		Nei No	4 100,0%	363 95,8%	147 93,6%	514 95,2%
	Total		4 100,0%	379 100,0%	157 100,0%	540 100,0%
Lierne	Har du noen gang i din kommune sett bjørn? Have you ever seen bear in your municipality?	Ja Yes	4 44,4%	77 37,6%	145 38,8%	226 38,4%
		Nei No	5 55,6%	128 62,4%	229 61,2%	362 61,6%
	Total		9 100,0%	205 100,0%	374 100,0%	588 100,0%

Namdalseid: N = 540 = 100% (valid). Missing = 176.

Lierne: N = 588 = 100% (valid). Missing = 117.

Tabell 22.

Gleden over rovdyr i kommunen i forhold til rovdyrforvaltningen i Namdalseid og Lierne.

Table 22. The pleasure of predatory animals in the municipality in relation to the national management of predatory animals in Namdalseid and Lierne.

			Er du glad for at det er rovdyr i naturen i din kommune? Are you pleased that there are predatory animals in nature in your municipality?		
			Ja Yes	Nei No	Total
Namdalseid	Har du tillit til den nasjonale rovdyrforvaltningen? Do you have confidence in the national management of predatory animals?	Ja Yes	53 41,4%	54 13,6%	107 20,3%
		Nei No	75 58,6%	344 86,4%	419 79,7%
	Total		128 100,0%	398 100,0%	526 100,0%
Lierne	Har du tillit til den nasjonale rovdyrforvaltningen? Do you have confidence in the national management of predatory animals?	Ja Yes	22 13,1%	10 2,5%	32 5,6%
		Nei No	146 86,9%	392 97,5%	538 94,4%
	Total		168 100,0%	402 100,0%	570 100,0%

Namdalseid: N = 526 = 100% (valid). Missing = 190.

Lierne: N = 570 = 100% (valid). Missing = 135.

